

Danmarks kommunistiske Parti 1920-32.

af Jens Bønløkke.

INDLEDNING.¹

Danmarks kommunistiske Parti grundlagdes i de politisk urolige år efter 1. verdenskrigs afslutning. I november 1919 stiftedes Danmarks venstresocialistiske Parti, der året efter tog navneforandring til Danmarks kommunistiske Parti, Sektion af 3. Internationale. Denne nye partidanelse var et resultat af enhedsbestræbelser blandt forskellige venstrefløjsgupper: 1) En gruppe fra det venstreoppositionelle, pacifistisk prægede Socialdemokratisk Ungdomsforbund, SUF. 2) En gruppe fra det revolutionære Socialistisk Arbejderparti. 3) En gruppe fra den syndikalistisk prægede fagopposition, FS. Partiet var således »født« med indre modsætninger og divergerende opfattelser både af ideologisk, politisk og personlig art, og denne omstændighed satte i høj grad sit præg på partiet i dets første år.

Denne undersøgelses emne er primært den interne, organisatoriske side af D.K.P.'s historie i perioden 1920-32. Den samler sig om at skildre og blottlægge de brydninger, stridigheder og fraktionskampe, som forskellige grupper og personer i partiapparatets top førte mod hinanden. Afhandlingen er inddelt i 3 hovedafsnit:

- 1) De interne modsætninger i partiet 1920-29, afsluttet med en beskrivelse af partiets situation efter folketingsvalget i april 1929.
- 2) Den kommunistiske Internationales Eksekutivkomites (EKKI) indgreb overfor D.K.P. gennem det »Aabne Brev« januar 1930, dets baggrund og følger.
- 3) Aksel Larsen-gruppens vej til magten i D.K.P. gennem arbejdsløshedsbevægelsen og fraktionel virksomhed.

1. D.K.P. 1920-29.

I efteråret 1920 afholdt Danmarks venstresocialistiske Parti kongres med spørgsmålet om stillingtagen til de af Kommunistisk Internationale opstillede 21 betingelser, »Moskva-teserne«, på dagsordenen. Kongressen vedtog enstemmigt at godkende disse betingelser og at tilslutte sig den Kommunistiske Internationale. Som følge heraf ændrede partiet navn til: Danmarks kommunistiske Parti, Sektion af 3. Internationale.² Denne begivenhed indebar ikke blot en formel navneændring. Væsentligere var, at det betød en accept af og indordning under K.I. og dennes eksekutivkomite, EKKIs krav om ideologisk og politisk disciplin og

lydighed.³ I det nye partis ledelse dominerede udbrydérgruppen fra det tidligere SUF med Ernst Christiansen (formand), Sigvald Hellberg og Johs. Erwig på de vigtigste poster. I gruppen fra det tidligere Socialistisk Arbejderparti må Marie Nielsen, Thøger Thøgersen og Karl V. Jensen nævnes som fremtrædende personer, men disse havde mindre indflydelse på det nye partis ledelse.

Kommunistisk Føderation 1921-22. Partisprængningen 1922.

Kort efter kongressen i efteråret 1920 indledtes bestræbelser på at tilvejebringe en yderligere samling af venstrefløjen. Ved D.v.P.'s stiftelse i 1919 var F.S. blevet splittet i en gruppe, der tilsluttede sig det nye parti, og en gruppe, der sagde nej og videreførte F.S. som selvstændig organisation. Denne sidste søgte nu at etablere et samarbejde med D.K.P. Initiativet kom fra syndikalistlederen Chr. Christensen, for hvem et væsentligt motiv efter al sandsynlighed har været et akut ønske og behov for at få del i de penge, der tilflød D.K.P. fra Moskva.⁴ Ideologisk og idémæssigt begrundede han samarbejdets mulighed og lagde op til dets realisering gennem sin pjecce »Moskva og Syndikalismen« 1921, hvori han hævder, at der imellem de to bevægelser ideologi er væsentlige overensstemmelser.⁵

EKKI støttede også tanken om samarbejde mellem de to bevægelser, og efter at begge parter medlemmer ved en urafstemning havde givet deres tilslutning,⁶ dannedes i foråret 1921 en art koalition mellem kommunisterne og Fagoppositionens Sammenslutning med navnet Kommunistisk Føderation. Der var ikke tale om en sammenslutning, men om et samarbejde mellem to selvstændige og ligeberettigede parter, der hver bevarede sit organisationsapparat. F.S.'s dagblad »Solidaritet« og D.K.P.'s blad »Arbejdet« ophørte og erstattedes af det nye »Arbejderbladet«, som de to organisationer udgav i fællesskab.

Der var imidlertid mange mislyde og uoverensstemmelser i samarbejdet, og forhandlinger - som i efteråret 1921 var påbegyndt på EKKI's opfordring - om fuldstændig sammenslutning af de to organisationer til et enhedsparti, sprængtes omkring årsskiftet 1921-22 på uoverensstemmelser om program og organisation for et sådant enhedsparti.⁷

Modsætningerne og stridighederne, der også delvis var af personlig karakter, kulminerede med det såkaldte »Kup« d. 31/1-1922. En oppositionel gruppe indenfor Føderationen bestående af syndikalister og kommunister, der var stærkt utilfredse med Ernst Christiansen - fløjens centristiske linie, og som krævede en fuldstændig loyal Moskva-linie i partiets virksomhed, vedtog en resolution, der afsatte hele partiledelsen og krævede dannet en »...revolutionær Enhedsorganisation...« De gjorde straks et forsøg på at realisere planen gennem en besættelse - der ikke forløb helt fredeligt - af partiets og bladets kontorer.⁸

Partiet var sprængt; der eksisterede nu to partier, der begge kaldte sig kommunistiske: Det ene under ledelse af Ernst Christiansen-fløjen; det

andet under ledelse af kup-fløjen (bl.a. Th. Thøgersen og Aksel Larsen).⁹ Kuppardiet, der kaldte sig for Enhedspartiet, opnåede EKKI's anerkendelse som kommunistisk parti, sektion af 3. Internationale. Hermed var striden og splittelsen imidlertid ikke overvundet, og EKKI's indgriben gennem undersøgelseskommisioner, direktiver, eksklusioner og irrettesættelser var stort set resultatløs.¹⁰

En samling af de to stridende grupper lykkedes endeligt i efteråret 1923. Formand for det genforenede parti blev atter - trods karantæne - Ernst Christiansen, og den ekskluderede Sigvald Hellberg var også med i den nye partiledelse. Dette var, som Ernst Christiansen skriver - måske med et lidt stort ord - »...reelt en desavouering af Moskva.«¹¹

Årsagerne bag partisprængningen synes at have været modsætninger af både politisk og personlig karakter. De ideologiske divergenser gjorde det svært at forlige de to bevægelser. Syndikalisterne mente, at den faglige, økonomiske kamp var vigtigst, mens kommunisterne kæmpede både fagligt og politisk, endvidere var der en klar modsætning mellem syndikalisternes føderalisme og kommunisternes centralisme. At hævde det udelukkende var en strid efter disse linier, som den afsatte ledelse gjorde det i pjecen »Kommunister kontra Syndikalister«, må imidlertid siges at være en for enkel forklaring. En stærk utilfredshed med og mistillid til Ernst Christiansen-ledelsen, som man beskyldte for »Uduelighed, Inaktivitet og reformistisk Tendens...«, har uden tvivl været et meget væsentligt motiv for kup-fløjen.¹²

Syndikalisternes deltagelse i partisprængningen beseglede denne bevægelses endelige opløsning. Dens grundlægger og leder Chr. Christensen ekskluderedes 1922 af D.K.P. på grund af sin deltagelse i kuppet, hvorefter han trak sig tilbage fra al politisk virksomhed og slog sig ned i nærheden af Silkeborg som husmand. Omkring 1935 vendte han atter tilbage til København og forsøgte at genoprette en syndikalistbevægelse, men uden større held.¹³

D.K.P. 1923-27: Brydninger mellem Ernst Christiansen-ledelsen og Thøger Thøgersens venstre-fløj.

Det genforenede parti leledes indtil 1927 af Ernst Christiansen, Sigvald Hellberg og Johs. Erwig (han døde dog i 1926). Alle de politiske og ideologiske uoverensstemmelser var imidlertid ikke blevet bilagt ved forliget mellem de stridende grupper i 1923, og partiet prægedes også i denne periode af indre skænderier og brydninger - dog under mindre voldsomme former end i årene 1920-23.

En venstrefløj i partiet - med Th. Thøgersen, Rich. Jensen, Kai Moltke og Otto Melchior som forgrundsfigurer - var i opposition til ledelsen, som man kritiserede for at være moderate, reformister og ideologisk uafklarede.¹⁴

Med disse brydninger som baggrund holdt partiet i januar 1926 kongres

i Nyborg. Venstrefløjen i partiet havde her flertallet bag sig i sin opposition mod partiledelsen, men på grund af indgriben fra Kominterns repræsentant, der ønskede at undgå et direkte opgør mellem de to fløje, bevarede den moderate Ernst Christiansen-fløj ledelsen. Ernst Christiansen erstattedes på formandsposten af Sigvald Hellberg, og Martin Nielsen blev partisekretær. For at dæmpe striden i partiet fik oppositionens leder Th. Thøgersen det råd at rejse til Moskva, hvilket han gjorde (i Arbejderbladets reportage om kongressen hedder det: »...Thøger Thøgersen er delegeret til Arbejde i EKKI i Moskva.«). Endvidere fik de stridende fløje i partiet det påbud, at partistriden skulle standse.¹⁵ Dette fik dog ikke venstrefløjens kritik til at forstumme.

Op til folketingsvalget 2/12-1926 fremførte Sigvald Hellberg-støttet af Martin Nielsen - det synspunkt, at hvis det kommende valg ikke gav kommunisterne fremgang, så ville det være udsigtsløst at skabe et parti til venstre for Socialdemokratiet, og man måtte i så fald tage muligheden af en tilbagevenden til Socialdemokratiet op til alvorlig overvejelse.¹⁶

Valget blev et nederlag for D.K.P. Det fik en stemmetilbagegang fra 6200 st. i 1924 til 5600 st. i december 1926. Dette gav anledning til en krise i partiet, der resulterede i at næsten hele den gamle ledelse af folk fra den moderate fløj - »Partilikvidatorerne«, som modstanderne betegnede dem - i 1927 erstattedes af folk fra partiets venstrefløj, og den nye partiformand blev Thøger Thøgersen.¹⁷

Efter denne udskiftning i ledelsen havde den moderate fløj, der for størstedelens vedkommende var kommet fra SUF i 1919, udspillet sin rolle i det danske kommunistparti. Ernst Christiansen og Sigvald Hellberg trak sig tilbage fra ledelsen og forholdt sig i de følgende år ret passivt til partiarbejdet, indtil de - sammen med en række andre - under partikrisen i 1930 meldte sig ud af D.K.P. og vendte tilbage til Socialdemokratiet.¹⁸

Den gruppe fra partiets venstrefløj, der udgjorde den nye partiledelse, talte foruden formanden Th. Thøgersen bl.a. følgende personer: Rich. Jensen, Kai Moltke, Otto Melchior, Einar Nielsen og Mogens Fog.^{18A}

D.K.P. 1927-29. Skarpere venstrekurs under Th. Thøgersens ledelse.

Ledesskiftet i 1927 betød ikke blot et personsifte, men også en ændring i D.K.P.'s politiske profil. Ernst Christiansen-fløjen, der repræsenterede en centristisk, moderat og udogmatisk politisk linie, erstattedes af personer fra partiets venstrefløj, der var præget af en mere markeret dogmatisk og ideologisk »ren« kommunistisme.

Den nye partiledelses opfattelse af partiets rolle og politiske målsætning formuleredes af Th. Thøgersen i pjecen »Hvorfor et Kommunistisk Parti?«, der kom i 1928¹⁹. Denne pjece har et dobbelt sigte: 1) at begrunde hvorfor der i dansk politik er brug for et parti til venstre for Socialdemokratiet. 2) et opgør med de personer, »partilikvidatorerne«, der ledede D.K.P. til 1927.

Ad.1)Thøgersen leverer en kritisk analyse af Socialdemokratiets udvikling og rolle i dansk politik siden 1. verdenskrigs udbrud 1914. Denne vurdering, der har form af et opgør, munder ud i en konklusion, som siger, at Socialdemokratiet er et borgerligt, samfundsbevarende parti, der har svigtet socialismen, klassekampen og arbejderklassen. I denne politiske kendsgerning ligger begrundelsen for og nødvendigheden af et kommunistisk parti. Kun det kæmper for den socialistiske revolution, »...kun kommunistisk Parti fører uforsonlig proletarisk Klassekampspolitik!...Det er dette partis Opgave at rive Arbejderklassen ud af de borgfredsvenlige Illusioner og bringe den til Forstaaelse af Klassekampens Uundgaaelighed og Nødvendighed! Denne Opgave kan kun løses af et bevidst revolutionært kommunistisk Parti.« Kommunisterne kæmper som det eneste parti for revolutionen og opbygningen af et socialistisk samfund. Socialdemokratiet derimod karakteriseres som et klasseforræderisk og kontrarevolutionært parti.²⁰

Ad. 2)Thøgersen afviser klart og skarpt enhver tanke om samarbejde eller sammenslutning med Socialdemokratiet. »Mellem et socialistisk kæmpende Parti som Kommunistpartiet og et borgerligt Parti gives overhovedet ingen muligheder for Samarbejde.«²¹ Altså en klar forkastelse af den i 1927 afsatte ledelses linie.

Under de omfattende indre stridigheder og opgør, som udkæmpedes i D.K.P. i 1930-31 rettedes der - både fra Komintern og fra hjemlige modstandere - voldsomme anklager mod Th. Thøgersen for i sin formandsperiode at have ført en forkert politik præget af mange »højreopportunistiske« fejl. Hans kritikere angreb ham bl.a. også på grund af den her omtalte pjece, men karakteristisk nok ikke for noget af det han havde skrevet i pjecen, derimod for noget han ikke havde skrevet: Han havde begået den store fejl ikke overhovedet at omtale Sovjetunionen og dettes fremskridt under kommunismen. De analyser og synspunkter Th. Thøgersen fremfører i pjecen er - såvidt jeg kan vurdere dem - i god overensstemmelse med den marxistisk-leninistiske ideologi, og det er på denne baggrund vanskeligt at se begrundelsen for de senere beskyldninger mod Th. Thøgersen for »højreopportunisme«. En vurdering af Th. Thøgersen-ledelsens ideologiske grundlag og politiske program må derfor tværtimod give det resultat, som Carl Heinrich Petersen har formuleret således, at »...man snarere kan anklage Thøgersen for »venstresekterisme« i forholdet til Socialdemokratiet end for »højreopportunisme«, hvad hans fraktionsmodstandere ikke desto mindre gjorde i D.K.P. i de følgende år.«²²

Sammenfattende kan siges, at Th. Thøgersen-ledelsens linie var, at D.K.P. skulle markere sig tydeligere som et klart revolutionært socialistisk alternativ til Socialdemokratiets reformistiske og samfundsbevarende politik.

D.K.P.'s deltagelse i kommunalvalg og folketingsvalg i 1929. Partidiskussionen efter folketingsvalget i 1929.

Den nye ledelse i D.K.P. og dens skarpere markerede revolutionære politiske linie formåede imidlertid ikke at vende tilbagegangstendensen for partiet. I foråret 1929 deltog D.K.P. i to valg: Kommunalvalget i marts og folketingsvalget i april. Valgresultaterne var ikke opmuntrende for partiet; de viste, at en stadig svindende del af vælgerne indså nødvendigheden af og begrundelsen for et kommunistisk parti i Danmark. Både ved kommunalvalget og ved folketingsvalget faldt partiets stemmetal sammenlignet med de tilsvarende valg i 1925 og 1926²³.

En af årsagerne til D.K.P.'s meget lave stemmetal var uden tvivl den aktuelle politiske situation med Socialdemokratiet som oppositionsparti i valgkamp mod Madsen-Mygdals nedskæringsministerium. En anden årsag til at D.K.P. mistede stemmer var indre modsætninger i partiet og den holdning, som den moderate fløj omkring den forhenværende formand Ernst Christiansen indtog til valget. Denne fløj bestod hovedsagelig af personer fra den gruppe, der havde været ledende i partiet indtil 1927. Ernst Christiansens revolutionære sindelag var i årene siden 1919 faldet noget til ro, og han var efterhånden kommet til at se med mildere øjne på Socialdemokratiet. D.K.P.'s skarpe kurs overfor Socialdemokratiet kunne han ikke tilslutte sig, og under valgkampen i foråret 1929 ville han derfor ikke have nogle tidligere skrevne kritiske artikler om Socialdemokratiet genoptrykt²⁴.

Men denne gruppe i partiet forholdt sig ikke blot passive i valgkampen. De modarbejdede direkte partiledelsens linie og valgkamp ved først at tale for valgsamarbejde med Socialdemokratiet gennem listeforbund og derefter ved at opfordre til at stemme på S.D.²⁵ Denne moderate fløj havde positioner og indflydelse både i mange fagforeninger og i mange af partiets provinsafdelinger, og gennem disse kanaler fremførte de deres opfordringer til at stemme på Socialdemokratiet. Resultatet blev, at flere provinsafdelinger bl.a. Esbjerg, Odense, Fredericia, besluttede ikke at opstille egne kandidater til valget. Partiledelsen måtte altså i ugerne op til valget arbejde indadtil for at overvinde denne tendens til passivitet og for at få hele partiet samlet bag ledelsens valgprogram og -kampagne.²⁶

Det er vanskeligt på det foreliggende grundlag at drage eksakte slutninger om denne fløjs størrelse og indflydelse i partiet, og umuligt at sige noget om, hvor mange potentielle kommunistiske vælgere der på grund af denne fløjs opfordringer i stedet stemte socialdemokratisk. Der kan dog ikke være tvivl om, at denne splittelse og uenighed i partiet har svækket dets muligheder for at føre en effektiv og overbevisende valgkamp og således været en væsentlig medvirkende faktor til det dårlige resultat.

Foranlediget af tilbagegangen ved folketingsvalget besluttede partiets Centralstyrelse (CK) kort efter valget at indlede en diskussion i partiet om årsagerne til det dårlige resultat og om partiets fremtidige opgaver²⁷.

Denne diskussion førtes - i overensstemmelse med den demokratiske centralismes organisationsprincipper²⁸ - i Arbejderbladet i maj/juni, indtil den afsluttedes med en politisk udtalelse fra Centralstyrelsen²⁹.

Partidiskussionen blev ikke noget stormløb mod den siddende ansvarlige ledelse og dennes politik. Hovedindholdet i debatten om partiets politik var dette, at den af partiledelsen markerede politiske hovedlinje var rigtig, men at denne korrekte principielle politik i for ringe grad var blevet realiseret i konkrete politiske handlinger og initiativer³⁰. De offentliggjorte indlæg i partidiskussionen støttede altså den siddende ledelse og formand Th. Thøgersen - dog med kritiske bemærkninger overfor dens praktisk-politiske indsats og resultater.

Det skarpe skyts i partidiskussionen var rettet imod Ernst Christiansen-fløjen, »den historiske Højrefløj i Partiet.«³¹ Med adresse til denne fløj i partiet skrev en af diskussionsdeltagerne, Otto Melchior: »Der er utvivlsomt en Sammenhæng mellem det ringe Stemmetal og Partiets halvsocialdemokratiske Traditioner,«³². I Centralstyrelsens udtalelse fra juni rettedes også en skarp kritik mod Ernst Christiansen-fløjen. Det hedder bl.a.: »En meget stor Del af den gamle Højrefløj indtog en konsekvent saboterende Holdning under Valgkampen.«³³. Udover fordømmelsen af »Højrefløjens« holdning før og efter valgkampen og understregningen af, at disse »opportunistiske Afvigelser« måtte bekæmpes ideologisk, siger det foreliggende kildemateriale intet om forholdsregler eller indskriden overfor denne fløj. Der findes ingen trusler eller advarsler om eksklusioner eller anden form for organisatorisk indgriben. Dette kan have mange årsager, men et blik på listen over de personer fra denne fløj, der i maj 1930 udmeldte sig af D.K.P. indicerer en mulig forklaring³⁴. De repræsenterede gennem deres faglige positioner en for partiet betydelig faglig indflydelse. Et brud med disse personer ville således medføre, at partiet ville miste forbindelsen med en stor del af sin faglige basis, og dette kan være årsagen til, at partiledelsen ikke gik videre end til en fordømmelse af denne fløjs holdning.

Partidiskussionen havde vist, at der i partiet tilsyneladende herskede enighed om partiledelsens politiske hovedlinje og om ledelsens kompetence. Ankomsten af et »Aabent Brev« fra Komintern til partiets medlemmer i december 1929 ændrede totalt denne situation. Enigheden afløstes af en dybtgående splittelse og et langvarigt og voldsomt indre partiopgør.

2. Kominterns »Aabne Brev« til Danmarks kommunistiske Parti.

Omkring juletid 1929 modtog D.K.P. et »Aabent Brev til Medlemmerne af Danmarks Kommunistiske Parti...« Det er dateret Moskva d. 17/12-1929 og underskrevet: »Den kommunistiske Internationales Eksekutiv-

Komité.« (Herefter forkortet E.K.K.I.). Det offentliggjordes i Arbejderbladets første nr. i det nye år d. 3/1-1930, og senere i pjecen »For Komintern«, som D.K.P. udsendte i efteråret 1931.

Dette »Aabne Brev...« er af flere grunde et meget væsentligt dokument i D.K.P.'s historie. For det første var afsenderen ikke et hvilket som helst kontor i Rusland, men det kommunistiske verdenspartis politiske og organisatoriske centrum, som enhver kommunist både i følge sin overbevisning og sin pligt skulle rette sig efter.¹ For det andet blev dette dokument og dets indhold af kritik og direktiver de følgende halvandet år det mest omstridte og diskuterede dokument i det danske kommunistparti. Det var officielt dette, der var anledningen til de omfattende fraktionsstridigheder og de voldsomme og indædte opgør og magtkampe, der i den følgende periode førtes mellem de forskellige grupper i partiet. Uofficielt eksisterede der dog også andre årsager bag disse skarpe modsætningsforhold, men de er på grund af manglende kildemateriale vanskelige at klarlægge. For det tredje fordi både dets analyse af den politiske og økonomiske situation og dets retningslinjer for kommunistpartiets politik repræsenterede en ny, meget skarp venstredrejning i Kominterns politiske linie.

Brevet, som er henvendt direkte til de menige partimedlemmer, indeholder en analyse af den politiske situation i Danmark, en omfattende kritik af partiets - d.v.s. ledelsens - hidtidige politiske og organisatoriske arbejde og til slut en række anvisninger og direktiver om, hvorledes dette arbejde i fremtiden bør gøres.²

Brevet indledes med en kort karakteristik af D.K.P.'s aktuelle situation. Det fastslås her, at partiet er præget af »...opportunistisk Passivitet...«, og at det »...gennemgaar en vis Krise«, som manifesterer sig ved tilbagegang i stemme- og medlemstal og ved en minimal aktivitet fra ledelsens side. Denne krise for partiet sættes derefter i relief gennem den følgende analyse af den politiske og økonomiske situation, hvori det siges, at »de objektive Forudsætninger for Partiets Virksomhed (er) gunstigere end tidligere.« Dette begrundes med, at den kapitalistiske stabiliseringsproces, der startede efter 1. verdenskrig, nu er trådt ind i sin tredje fase. Karakteristisk for denne »tredie Periode« er: en rystelse af stabiliseringsprocessen, forringelse af arbejderklassens levestandard gennem industriens rationalisering, en skærpelse af klassemodsætningerne, socialdemokratiets åbenlyse socialfascisme og - som følge heraf - arbejdermassernes radikalisering. Disse træk præger også situationen i Danmark, hvor borgerskabet - hjulpet af socialdemokratiet - »paa hele Fronten (gennemfører) en Offensiv mod Proletariatet.« Socialdemokratiet »...opfylder med stor Iver sin socialfascistiske Opgave, som bestaar i med alle Midler at bryde den undertrykte Klasses Modstand for at sikre Kapitalisterne deres Profit og opretholde den herskende Overklasses Magt.«

Derpå rettes skytset direkte mod partiet og dets politik. Det kritiseres for

stadig at være præget af »opportunistisk Passivitet« og en alvorlig »opportunistisk Højresygdom«. Dette har resulteret i, at partiet på følgende punkter har ført en forkert politik: Partiet har været passivt i »Kampen mod den socialdemokratiske Regering og det reformistiske Fagforeningsbureaukrati...«. Det har ikke forstået »Socialdemokratiets og Fagforeningsbureaukratiets socialfascistiske Udvikling...«, og det har været passivt »... med Hensyn til Erobringen af Industriproletariatets Masser og Partiets Indtrængen paa Bedrifterne...«.

Brevet påpeger derpå en række konkrete politiske fejl. Der rettes et direkte angreb på formanden Thøger Thøgersen for i pjecen »Hvorfor et kommunistisk Parti?« (udgivet 1928) ikke med ét ord at have nævnt Sovjetunionen og de resultater, som Sovjetunionens kommunistiske Parti har nået. Videre fordømmes partiets anvendelse af parolen om »Arbejderkontrol« som opportunistisk, fordi man under denne parole har arbejdet for at opnå kontrol med dele af samfundet og dermed mistet forbindelsen med kampen for proletariets diktatur. Som et eksempel på denne opportunistiske holdning nævnes partiets parole under kommunalvalget i marts 1929: »Gør Kommunen til et Vaaben i Klassekampen.« Denne parole er opportunistisk, »...da Kommunen er en Bestanddel af den borgerlige Stat.« - Ophavsmanden til denne parole og forfatteren til pjecen med samme titel var Th. Thøgersen, og brevets fordømmelse heraf må derfor opfattes som endnu et direkte angreb på ham. Dernæst kritiseres partiet for sin falske vurdering af socialdemokratiet og sin manglende afsløring af »...det moderne Socialdemokratis socialfascistiske Væsen...«. Et udslag af denne forkerte vurdering af socialdemokratiet så man op til folketingsvalget i april 1929, hvor en fløj i partiet talte for et samarbejde med socialdemokratiet gennem listeforbund.

Videre rettes der en kritik mod partiets politik på det faglige felt. Det hævdes, at partiet har været inaktivt i faglige spørgsmål. Om partiets faglige positioner hedder det: »De kommunistiske Fagforeningsfraktioner bestaar kun paa Papiret. Partiet har endnu ikke forstaaet at forlægge Tyngdepunktet af sit Arbejde til Bedrifterne.« På grund af denne inaktivitet i bedriftsarbejdet - såvel som på andre felter - har partiet en meget ringe kontakt med arbejdermasserne, og derfor er »Radikaliseringen af Arbejdermasserne«, som sker i denne periode, helt gået udenom det kommunistiske parti. Partiets »opportunistiske Passivitet« er årsagen til, at det ikke har magtet sin vigtigste opgave: At være »Arbejderklassens Fortrop«.

Det »aabne Brev« om partiets opgaver.

Alle disse fejl og mangler er symptomer på den »opportunistiske Passivitet«, der dominerer partiet. Den vigtigste opgave for partiet er derfor bekæmpelsen af denne lammede og passive tilstand og en vending af partiet til en »bolschevikisk Aktivitet«.³ For at nå dette er det nødvendigt

»...med den bolschevikiske Selvkritiks skarpe Kniv...« i en partidiskussion at fremdrage alle »Partiets opportunistiske Fejl...«. Eventuelle modstandere af en selvkritik får en skarp advarsel: »...enhver, der vil sabotere Udfoldelsen af Selvkritik, maa skarpt vises til rette.« Det hedder videre, at denne partidiskussion skal føre frem til en aktivisering af partiet, og for at dette kan nås, må partiets ledelse styrkes gennem en fornyelse. »En Central-Komité, som i sit overvejende Flertal Bestaar af aktive Bedriftsarbejdere, vil være en vigtig Faktor for Partiets Aktivisering.«

Bedriftsarbejdet er vigtigt, og partiets indtrængen på bedrifterne - herunder specielt storbedrifterne - skal gøres til en central opgave i partiets aktivitet.

Det fastslås i det »Aabne Brev«, at en nødvendig forudsætning for partiets udvikling til »en Masseorganisation« er en »aktiv Deltagelse i Proletariatets økonomiske Kampe«. For at realisere dette er det nødvendigt at bryde med den traditionelle faglige politik, der byggede på kommunistiske fagforeningsfolks individuelle indflydelse og indsats, og i stedet opbygge »...faste kommunistiske Fraktioner (i Fagforeningerne)«. Partiet må desuden tilbagevise »...Teorien om Muligheden af at erobre det centrale Fagforeningsapparat...« og i stedet søge at »erobre saadanne vigtige Positioner som Bedrifts- og Fagforeningstillidsposterne.«

Partiets mobilisering af masserne i deres faglige kampe skal ske udenom fagforeningerne igennem valgte »Kampledelse« på hver enkelt arbejdsplads. Partiet skal bekæmpe enhver modstand mod denne faglige politik, som er fastlagt af E.K.K.I.'s 10. plenummøde.⁴ Det faglige afsnit slutter med at fastslå, at konsekvensen af en fortsat fejlagtig faglig politik vil være »...Stagnation...paa ubestemt Tid...« for partiet.

En anden vigtig opgave for partiet er »Kampen mod Stauning-Regeringen.« Det hedder herom, at »Partiet maa systematisk afsløre den socialdemokratiske Krønike om Muligheden af en »fredelig Indvoksen i Socialismen ... Overfor Staunings forløjede Løfter maa D.K.P. stille den reelle socialistiske Opbygning i Sovjet-Unionen.«

Partiets holdning og agitation i militærspørgsmålet skal også ændres. »Partiet maa afsløre Staunings pacifistiske Bedrag. Det maa overfor Afrustningssvindelen opstille Tanken om Proletariatets Bevæbning, om Forvandling af den imperialistiske Krig til en Borgerkrig.«

Brevets slutafsnit indeholder bl.a. en opsummering af det dominerende tema: »E.K.K.I. venter, at ethvert Partimedlem vil sætte hele sin kraft ind for at en afgørende Vending i D.K.P.'s Kurs fra en opportunistisk Passivitet til bolschevikisk Aktivitet kan gennemføres i den kortest mulige Tid.«

Det »Aabne Brev« baggrund.

Årsagerne til at det kommunistiske verdenspartis centrum på denne måde og på dette tidspunkt greb ind overfor sin danske sektion er flere. Jeg vil

her pege på tre elementer, som uden tvivl er væsentlige i en forklaring af det »Aabne Brev«.

1. Internationale forhold.

2. Forhold i D.K.P.

3. Fraktionelle forhold.

1. Det ligger udenfor denne opgaves rammer at give en udførlig skildring af den internationale baggrund for indholdet i det »Aabne Brev«. På den anden side ligger en væsentlig part af forklaringen på brevets analyse, dets retningslinjer og de perspektiver, det fremlægger, i den internationale kommunismes og specielt Sovjetunionens kommunistiske Partis udvikling i sidste halvdel af 20'erne. Derfor vil jeg kort forsøge at anføre nogle af denne udviklings hovedtræk.

Efter Lenins død i 1924 intensiveredes magtkampen i det sovjetiske parti mellem Stalin og de grupper i partiet, der havde andre synspunkter end han. Situationen var i 1928 den, at Stalin havde styrket sin position og sin magt over både det sovjetiske kommunistparti og dermed også over Komintern betydeligt.⁵

Først havde Stalin bekæmpet den venstreoppositionelle gruppe omkring Trotskij og frataget den al indflydelse. Dernæst vendte han sig i 1928 mod højrefløjen i partiet, hvis fremtrædende personer, Bucharin, Rykov og Tomski, han i løbet af kort tid fik tvunget bort fra deres positioner og indflydelse både i det sovjetiske parti og i Komintern. Bucharin havde siden Kominterns stiftelse i 1919 været en af topfigurerne i denne og var i 1926 blevet dens præsident. Men på Kominterns 6. verdenskongres i 1928 kom han ud i åben konflikt med Stalin angående opfattelsen af den aktuelle situation og den kommende periodes opgaver og taktik. Som følge heraf blev han kort efter frataget sine poster i det sovjetiske kommunistparti og afsat som præsident for Komintern (i 1929).

På den 6. verdenskongres havde Stalins opfattelse sejret, og det betød, at Kominterns politik nu i endnu højere grad end tidligere var underlagt og dikteret af det sovjetiske partis og den sovjetiske stats politik og interesser. Den venstrekurs, som Stalin efter opgøret med det sovjetiske partis venstrefløj havde indledt i Sovjetunionen, kom også til at præge Kominterns program, som vedtoges af den 6. verdenskongres 1/9-1928. Dette program fastlagde en politik og en strategi og taktik for Komintern, også skærpes, arbejdermasserne blive radikaliseret og et nyt revolutionært linie.⁶ Den teoretiske begrundelse for den nye, skarpe venstrekurs formuleredes i teorien om den kapitalistiske stabiliserings »tredie Periode«: Kapitalismens indre modsætninger ville skærpes og det kapitalistiske system ville blive ramt af kriser; klassemodsatningerne ville også skærpes, arbejdermasserne blive radikaliseret og et nyt revolutionært opsving ville følge. Mest markant kom venstredrejningen til udtryk i forholdet til socialdemokratiet og i den faglige politik. Socialdemokratiet betegnedes som »socialfascistisk«; det var »Hovedfjenden«, der ubønhør-

ligt skulle bekæmpes. På den faglige front proklameredes bekæmpelse og underminering af de bestående »reformistiske« fagorganisationer, og opbyggelse af nye, oppositionelle, kommunistisk ledede faglige organisationer og aktionsudvalg, der skulle tage initiativet og ledelsen i arbejderklassens kampe.⁷

Denne nye, venstredrejede linie i Kominterns politik, som blev vedtaget på 6. verdenskongres i 1928, udgør en del af forklaringen på det »Aabne Brevs« indhold af politiske direktiver og på dets affattelsestidspunkt.

2. Den konkrete aktuelle situation for D.K.P. i slutningen af 1929 må også tages i betragtning ved en forklaring af Kominterns indgreb overfor sin danske sektion. Det fremgår af indledningen til det »Aabne Brev«, at anledningen til dette er »...en vis Krise« i partiet, som må overvindes. Denne tilstand i D.K.P. er altså den officielle begrundelse, som brevetts forfattere fremfører for indgrebet.⁸

3. Det »Aabne Brev« indeholdt som nævnt en skarp kritik af D.K.P.'s ledelse-specielt af formanden Th. Thøgersen - og dens politiske linie og en direkte opfordring til medlemmerne om at få ledelsen skiftet ud på partiets næste kongres.⁹ Årsagen til disse skarpe udfald mod Thøgersen-ledelsen var efter min opfattelse ikke alene den, at E.K.K.I. i Moskva fandt dens politik i uoverensstemmelse med Kominterns nye venstrekurs. Den efter min mening væsentligste årsag til det skarpe angreb var den, at der i D.K.P. fandtes en gruppe, som var i opposition til den siddende ledelse og som gennem medvirken ved udarbejdelsen af det »Aabne Brev« søgte at ramme den siddende ledelse og fremme sin egen indflydelse i partiet.

Den finskfødte kommunist Otto W. Kuusinen, der siden omkring 1918 havde opholdt sig i Sovjetunionen, var i denne periode leder af Kominterns afdeling for de skandinaviske lande og desuden medlem af E.K.K.I.'s præsidium.¹⁰ Det er uden tvivl ham, der har været initiativtageren til affattelsen og afsendelsen af det »Aabne Brev«.¹¹ Det er i spørgsmålet om, hvorfra Kuusinen og hans afdeling havde de for affattelsen af brevet nødvendige informationer om det danske partis virke, at Thøgersen-ledelsens modstandere dukker op.

D.K.P. var på dette tidspunkt ikke direkte repræsenteret i E.K.K.I., men når danske partispørgsmål skulle behandles i Moskva, så fungerede de danske parti-studerter på Leninskolen i Moskva som uofficielle repræsentanter, hvorigennem E.K.K.I. hentede oplysninger om de aktuelle forhold i D.K.P.¹² Der var i 1929 to danske kommunister på partiskole i Moskva: Martin Nielsen og Knud Smith. Aksel Larsen var i februar 1929 vendt hjem efter et 4-årigt studieophold derovre.¹³ Denne gruppe havde af to grunde gode forudsætninger for at udforme et effektivt angreb på D.K.P.'s ledelse: 1) Den havde et indgående kendskab til den danske partiledelses politik, og 2) Den havde ligeledes et indgående kendskab til den nye politiske linje og taktik, som Komintern havde fastlagt, og som alle sektioner skulle følge. Det »Aabne Brevs« angreb og

kritik mod partiledelsen forudsætter helt klart en nærlæsning af danske partipjecer og af Arbejderbladet, og de ovennævnte personer har utvivlsomt gennem indbyrdes kontakt og gennem deres kontakt til relevante Komintern-organer forsynet disse med informationer om det danske parti og dets gerninger, og de har således haft indflydelse på det »Aabne Brevs« indhold og form.¹⁴

Eftertidens vurderinger af det »Aabne Brev«

Da jeg i det følgende først og fremmest vil skildre de begivenheder, som det »Aabne Brev« udløste indenfor de ledende D.K.P.-organisationer, så vil jeg ikke forsøge at analysere eller vurdere den nye politiske kurs, som brevet repræsenterede. Dog vil jeg kort referere nogle vurderinger, som andre har foretaget af det »Aabne Brev«.

Kominterns skarpe venstrekurs i perioden mellem 6. verdenskongres i 1928 og 7. verdenskongres i 1935 har været meget omstridt og er blevet kritiseret fra mange sider som uklog - og med henvisning til fascismens sejr i Tyskland som direkte katastrofal. Det »Aabne Brev« påbød som nævnt det danske kommunistparti at lægge sin politik på denne ultra-venstre linie. Der er i senere vurderinger af denne linie stort set enighed om, at set i relation til de aktuelle politiske og økonomiske forhold i Danmark så var disse teser, paroler og teorier urealistiske og meget abstrakte.

Kai Moltke og Richard Jensen, der begge var medlemmer af Th. Thøgersens partiledelse i 1929, er forbeholdne og negative i deres vurdering af brevet. Kai Moltke skriver således, at »...dette dokument betegnede kronen på værket i en lang periodes flugt fra al virkelighed i aktuel dansk politik«, og Richard Jensen skriver, at »...problemerne var set fra Moskvas synsvinkel uden hensyn til de danske politiske realiteter.«¹⁵

Aksel Larsen, der tilhørte gruppen bag det »Aabne Brev«, nævner det kun kort. Han skriver, at det var vendt mod partiledelsen, men han hverken omtaler eller vurderer dets politiske indhold.¹⁶

Erik Ib Schmidt, der ifølge egne oplysninger i 1929 endnu ikke havde tilknytning til D.K.P.¹⁷, behandler det »Aabne Brev« udførligt i sin bog. Han anfører bl.a., at »Det var en helt urimelig Tanke...at man af de russiske Resultater skulde kunne udlede Erfaringer med Hensyn til den Politik, f.eks. den danske Arbejderbevægelse skulde følge i 1930 og de følgende Aar.« Hans vurderinger er, at »denne Vending til venstre harmonerede meget daarligt med den politiske Situation i Danmark paa dette Tidspunkt...«.¹⁸

Kun i kommunistpartiets egne fremstillinger finder man positive vurderinger af det »Aabne Brev«. De kommunistiske fortolkere af begivenhederne er enige om, at E.K.K.I.'s brev havde en gavnlig indflydelse på partiets udvikling i de følgende år. Dette begrundes med, at det »Aabne Brev« blev årsagen til, at opgøret med de opportunistiske tendenser og socialdemokratiske elementer i partiet blev ført til bunds.

Brevet medførte en afklarings- og udrensningsproces, der styrkede partiet ideologisk og organisatorisk.¹⁹

D.K.P.-ledelsens reaktion på det »Aabne Brev«.

Den angrebne og kritiserede partiledelse havde groft sagt to muligheder efter brevet ankomst: Reagere i overensstemmelse med den strenge partidisciplin - d.v.s. selvkritisk erkende de påpegede fejl og acceptere Kominterns retningslinjer og direktiver for partiets politik. Den anden mulighed var at forholde sig kritisk til brevet, nægte at acceptere dets direktiver og hævde den danske partiledelses ret til at føre politik på egne lokale præmisser. En sådan holdning ville være et brud på den strenge, kommunistiske partidisciplin, og det ville sandsynligvis resultere i eksklusion af de opponerende.

I denne periode var en meget høj grad af disciplin og lydighed overfor overordnede partiinstanser en selvfølgelighed og en nødvendighed for kommunisterne²⁰, og dette var uden tvivl den væsentligste årsag til, at alle i D.K.P.'s ledelse - med ganske få undtagelser - i første omgang accepterede det »Aabne Brev«, indrømmede deres fejl og tilsluttede sig den politiske linie, det fastlagde.

Den hårdest angrebne, partiformanden Th. Thøgersen, tilkendegav sin holdning i en kommentar i Arbejderbladet 10/1-1930 med overskriften: »Et Par Ord til E.K.K.I.'s Brev.« Det fremgår af denne artikel, at for ham var partidisciplinen og lydigheden overfor verdenspartiets centrum afgørende. Han godtager E.K.K.I.'s kritik - både den rettet mod ham selv og den mere generelle rettet mod partiet - han indrømmer, at både han og partiet har begået alvorlige fejl, og han erkender, at »...vor Indflydelse paa Arbejdermasserne er minimal, at vi langt mere bærer Præget af en Sekt end et Masseparti.« Th. Thøgersen opstiller det meget aktuelle spørgsmål, om Kominterns politiske linie er for ekstrem, og svarer - efter at have refereret Kominterns analyse af kapitalismens tilstand og teorien om den »tredie Periode« og dens skærpede modsætninger og arbejderklassens radikalisering -, at denne analyse og politik er rigtig, også hvad angår situationen i Danmark. Det er i erkendelsen af denne nye situation, at partiledelsen har svigtet: »Vi har vel teoretisk anerkendt tredie Periode, men er blevet hængende ved en abstrakt Bekendelse uden at tredie Periodes Lære og Erfaringer gik os i Blodet... Denne Fejl maatte nødvendigvis føre os ud i Passivitet, og Passivitet er i sin Konsekvens Opportunisme. Eksekutiven har altsaa til 100% Ret i sin Kritik her.«

Thøgersen beskæftiger sig i artiklen også med de i det »Aabne Brev« påviste konkrete politiske fejl, og han indrømmer - efter nogle uddybende bemærkninger om årsagerne til fejlene - at E.K.K.I. også på disse punkter har ret i sin kritik.

Partiformandens artikel indeholder dog også afsnit, der kan tolkes som en protest mod det »Aabne Brevs« fuldstændige underkendelse af ethvert positivt træk ved det danske partis indsats. Th. Thøgersen nævner således,

at allerede under partidiskussionen i sommeren 1929 bragtes nogle af partiets fejl frem til drøftelse. »Jeg tror det er rigtigt, at en Mindrepart af Medlemmerne i Diskussionen hentede sig nogen ideologisk Klarhed, nogen Forstaaelse af tredje Perioodes Opgaver, men dette Mindretal var for forsvindende til at kunne øve nogen væsentlig Indflydelse paa Partiets Aktivitet. Havde vi formaaet at forbinde Korrigeringen af vore Fejl med en Aktivisering af Partiet var vi naaede længere frem.«²¹ I disse bemærkninger om, at partiet gennem den nyligt afholdte partidiskussion allerede var nået frem til positive resultater, må ligge et vist forbehold overfor E.K.K.I.'s konsekvent negative fremstilling af D.K.P.'s indsats.

Reaktionen hos de ledende personer i partiledelsen på eksekutivkomiteens indgreb var altså i første omgang en accept af kritiken og direktiverne. Dette gjaldt foruden Th. Thøgersen: Rich. Jensen, Kai Moltke og partiets faglige sekretær Einar Nielsen. Som nævnt var denne gruppes opslutning bag Kominterns nye politiske linie uden tvivl mere et udslag af den stærke partidisciplin end af en entusiastisk overbevisning om denne nye politiks rigtighed.²²

Det »Aabne Brev« følges op fra Moskva.

Det »Aabne Brev« blev fra Moskva hurtigt fulgt op af to artikler i Arbejderbladet, forfattet henholdsvis af Knud Smith og Arne Munch-Petersen, der begge på det tidspunkt opholdt sig derovre på skolingsophold. Disse to erklærede sig helt enige i Kominterns kritik og direktiverne til D.K.P. Knud Smith kritiserer bl.a. partiets passivitet i det organisatoriske arbejde på bedrifterne, og han understreger, at en aktiv og effektiv indsats for en omorganisering af partiet fra de nuværende gadeceller til bedriftsceller er absolut nødvendig.²³

Arne Munch-Petersen fastslog i sit indlæg, at D.K.P.'s politik på mange felter havde været forkert, og at E.K.K.I.'s kritik var helt berettiget. Han nævner et enkelt navn, partiets faglige sekretær Einar Nielsen, der kritiseres for i nogle artikler ikke at have været tilstrækkeligt skarp overfor socialdemokratiet. Han understreger, at »...en Aktivisering af Partiet til Opfyldelse af de Opgaver, som skitseres i det aabne Brev, (er) en absolut Nødvendighed.« En nødvendig forudsætning for at en sådan aktivisering kan gennemføres er, at der sker ændringer i partiets ledelse. Der må derfor ske en nysammensætning af partiets centralkomité med inddragning af nye kræfter fra storbedrifterne, skriver Arne Munch-Petersen.²⁴ Bortset fra en lidt anden formulering er dette krav præcis det samme, som findes i det »Aabne Brev«.²⁵

D.K.P.'s ledelse omdannes i januar 1930.

Dette direktiv om en omdannelse af partiets ledelse og en udvidelse af centralkomitéen med nye medlemmer direkte fra arbejdspladserne blev umiddelbart efter dets fremsættelse opfyldt. På et møde for de københavnske medlemmer i begyndelsen af januar 1930 blev det besluttet, at den

siddende ledelse skulle udvides med nye ansigter. Samtidig skete der dette, at nogle af de fremtrædende personer i den siddende ledelse trak sig tilbage fra deres poster i partiorganisationen. I overensstemmelse med retningslinjerne i det »Aabne Brev« var disse nye ledelsesmedlemmer arbejdere, som uden nævneværdige politiske og organisatoriske erfaringer kom direkte »fra gulvet« ind i partiets centralkomite og forretningsudvalg. Det var: Heinrich Wulff, smed og medlem af bestyrelsen for smedeforbundets afdeling 17; Svend Jensen, havnearbejder; Holger Jensen, specialarbejder på B&W; Holger Pedersen, murerarbejdsmand; Inger Gamburg, bestyrelsesmedlem i kvindernes afdeling 5 og Lauritz Rasmussen, arbejdsløs landarbejder, der havde deltaget i organisatorisk arbejde i landarbejderforbundet.²⁶

Som nævnt skete der på dette tidspunkt også en sprængning af den hidtil siddende ledelse, hvor Th. Thøgersen var formand. Indenfor denne fandtes også forskellige grupperinger med divergerende opfattelser af, hvad der var den rette politik i nogle spørgsmål. Dette gjaldt bl.a. partiets faglige politik, hvor Kai Moltke og Einar Nielsen havde været i opposition til Th. Thøgersens synspunkt. I denne trængte situation, hvor han kritiseredes både fra E.K.K.I. og fra en gruppe af sine egne ledelsesmedarbejdere, trak Th. Thøgersen sig tilbage fra sine ledende poster i partiet: Partiformand og redaktør af Arbejderbladet. Han fik følgeskab af to andre medlemmer af ledelsen, søfyrbøder Richard Jensen og Otto Melchior, der også begge trak sig ud af det praktisk ledende arbejde i partiet.²⁷

Hvorvidt Th. Thøgersens tilbagetræden var frivillig eller ej, siger kilderne ikke noget præcist om, men det mest sandsynlige er, at han i denne situation, hvor hans politiske linie og indsats blev kritiseret og underkendt fra alle sider, har ment at en tilbagetræden var den eneste mulighed. Hans »arbejdsnedlæggelse« må derfor kunne betegnes som en ufrivillig frivillig protestreaktion, dels mod kritikken af ham og dels mod den nye politiske kurs, som Moskva i det »Aabne Brev« pålagde det danske parti at følge.²⁸

Splittelse og opløsningstendenser i partiet i foråret 1930.

I D.K.P.'s egne fremstillinger hedder det, at »»Det aabne Brev« hidførte ikke en øjeblikkelig Vending i »Danmarks kommunistiske Parti« ...»²⁹ og et andet sted, at brevet blev udgangspunktet for opgøret med de negative kræfter i partiet, men at »...først skulle der gå en periode af yderligere brydninger og voldsomme fraktionskampe.«³⁰ Kendsgerningen bag disse lidt intetsigende betragtninger er, at det »Aabne Brev« i første omgang forårsagede en stærk splittelse i partiet og bragte det ud i velnok en af de alvorligste kriser blandt de mange, det havde oplevet siden stiftelsen i 1919.

I følge beretningerne fra Kai Moltke og Lauritz Rasmussen, der begge var aktivt involverede i ledende partiinstanser i denne periode, var situationen efter det »Aabne Brev« og parti-aktivmødet i januar 1930 den,

at der i partiorganisationens øverste organer, centralkomiteen og forretningsudvalget (Polit-Bureau) fandtes tre grupper, der indbyrdes stredes om partiets politik og magten i partiet.³¹

Der var for det første den nævnte gruppe af nyoptagne centralkomité-medlemmer, der på mødet i januar var blevet konstituerede på forskellige ledende poster i partiet. Denne gruppe af nye sluttede sig til resterne af den tilbagetrådte partiledelse omkring Kai Moltke, og i fællesskab havde denne sammenslutning, der domineredes af den erfarne Kai Moltke, et lille flertal i partiets forretningsudvalg.

For det andet var der en gruppe omkring Aksel Larsen, der havde posten som sekretær for partiets Københavns-distrikt, og Martin Nielsen, som i foråret 1930 var vendt hjem fra sit studieophold i Moskva.

For det tredje var der gruppen omkring den demissionerede formand og redaktør Th. Thøgersen og søfyrbøder Richard Jensen. Formelt må Th. Thøgersen stadig have været formand, da sikkert kun en kongresbeslutning kunne fratage ham denne post, men reelt og i praksis havde han trukket sig ud af alt ledende arbejde i partiet og indtog efterhånden en voksende oppositionel holdning overfor den nye politiske linie, som det »Aabne Brev« havde pålagt partiet at følge.

Udenfor disse grupper var der bl.a. den afgåede faglige sekretær Einar Nielsen, der var den eneste fra den tidligere ledelse, der åbent tog afstand fra det »Aabne Brev« og offentligt opponerede og polemiserede imod det.³²

Der fandtes yderligere en gruppe i partiet med samme holdning til det »Aabne Brev« som Einar Nielsen. Dette var gruppen af partiveteraner omkring Ernst Christiansen og Sigvald Hellberg. I denne gruppe fandtes flere, der havde været aktive på den politiske venstrefløj helt tilbage fra SUF's brud med socialdemokratiet og D.K.P.'s stiftelse i 1919. Som tidligere nævnt havde denne fløj fra SUF været ledende i partiet op til 1927, hvor de under beskyldninger for »centrisme«, »højreopportunisme« og »partilikvidatoriske tilbøjeligheder« var blevet afsat. Efter dette ledelseskifte i 1927 havde hovedparten af denne gruppe ikke haft ledende poster indenfor D.K.P., men da mange af dem havde ledende poster i deres respektive fagforeninger, var den på det faglige felt en stærk og indflydelsesrig gruppe.

Netop det faglige spørgsmål, den faglige politik, var den væsentligste årsag til Ernst Christiansen-gruppens opposition og modstand mod partiets ledelse og dennes politik. Det disse erfarne fagforeningsfolk ikke kunne acceptere var den nye strategi for faglige aktioner, som det »Aabne Brev« foreskrev, og hvis hovedprincip var dette, at massernes strejkekampe skulle organiseres og ledes af lokalt valgte strejkeledelser, der skulle føre kampen udenom »Fagforeningsbureaukratiet«. I følge Ernst Christiansen var dette spørgsmål af afgørende betydning for gruppens modstand mod partiledelsen: »Værst var, at partiet i god overensstemmelse med Moskva-parolerne førte en faglig politik, der tilsigtede strejker i tide og utide.

Ganske naturligt førte dette til konflikter med partimedlemmer, som på tillidsposter i fagbevægelsen søgte at føre en ansvarsbevidst faglig virksomhed.«³⁵

Uenigheden mellem Ernst Christiansen-fløjen og partiledelsen om den rette politiske kurs havde eksisteret lige siden ledelsesskiftet i 1927. Den havde bl.a. manifesteret sig under valgkampen op til folketingsvalget i 1929, men den nye politiske linie, som partiet nu i overensstemmelse med det »Aabne Brev« var ved at dreje ind på har uden tvivl skærpet modsætningerne.³⁴ Resultatet blev, at en gruppe på 13 med Ernst Christiansen og Sigvald Hellberg (formand for typografforbundets Kbh.-afdeling) i spidsen i maj 1930 i samlet flok udmeldte sig af D.K.P. og efter forhandlinger med socialdemokratiet i juni måned genindtrådte i dette parti. De udtrådte var, udover de to nævnte, bl.a.: Niels Johnsen, sekretær for Fællesorganisationen på Orlogsværftet; Johannes Nielsen, formand for Smedeforbundets afdeling 17; Otto Wolf, sekretær for Metalarbejdernes Centralafdeling; Alfred Bjørklund, fællestillidsmand på B&W; Einar Schultz, medlem af hovedbestyrelsen for Guld- og Sølvarbejdernes Forbund; Edv. Jørgensen, medlem af Sporvejsfunktionærernes bestyrelse; P. A. Petersen, medlem af Tekstilarbejderforbundets forretningsudvalg. Som man vil se, repræsenterede disse personer en betydelig faglig indflydelse, hvilket uden tvivl var af positiv betydning for socialdemokratiets beslutning om at acceptere deres anmodning om indtræden i dette.³⁵

D.K.P. begræd ikke deres udmeldelse - tværtimod. I god overensstemmelse med det »Aabne Brev« var man i partiet i fuld gang med opgøret med alle opportunistiske og højredrejede elementer, og til disse hørte ifølge partiledelsen netop Ernst Christiansen-fløjen. Ifølge den kommunistiske partiteori, så styrkes partiet ved at rense sig selv, og med dette som udgangspunkt proklamerede partiledelsen begejstret, at en sejr var vundet over opportunisterne og at det var et sundhedstegn for partiet, at denne højrefløj var gået.

I Arbejderbladet førtes en hård og fordømmende kampagne imod dem: »Forgæves har Hellberg og Co. søgt at påtvinge vort Parti deres kontrarevolutionære Ideologi. I en Tid lykkedes det dem at føre Partiet ud i Reformismens Sump. Det aabne Brev har endelig gjort deres sidste Forhaabninger til Skamme... En falleret og bankerot Lederklige forsvinder definitivt fra vort Partis Arena!... Renegaterne forsvinder, fordi de kun repræsenterer den sorte Fortid, vi er ved at gøre op med...«³⁶. Gruppens indtræden i socialdemokratiet i juni 1930 gav anledning til en endnu skarpere kommentar i Arbejderbladet - under overskriften: »Renegaterne bekender Kulør.« - »Hvad der er sket er kun det, at en Klike af de værste Opportunister er blevet tvunget til at drive deres socialdemokratiske Politik indenfor det Parti, hvor de længe har hørt hjemme... Ved Hjemkomsten til Socialdemokratiet vil der uden Tvivl blive serveret Renegaterne fede Ben for deres Lakajtjeneste...«³⁷

Hvor mange menige medlemmer der fulgte Ernst Christiansenfløjen ud af partiet kan ikke besvares. Ernst Christiansen hævder; at »...vor gruppe havde følgeskab af mange...«³⁸, mens Arbejderbladet dengang hævdede, at tilgangen af nye, revolutionære arbejdere til partiet talmæssigt langt overgik antallet af udtrådte.³⁹ Hvorvidt deres udmeldelse svækkede eller styrkede partiet er også vanskeligt at vurdere. På kort sigt var det utvivlsomt en svækkelse for partiet at miste de faglige positioner, som gruppen havde, men på længere sigt har det vel nok styrket partiet i retning af enighed og sammenhold, at en oppositionel gruppe forlod det.

D.K.P.'s partikongres 26.-27. juli 1930.

Selv om højrefløjen nu havde forladt partiet, var splittelsen indenfor dette dog stadig ikke overvundet. De forskellige grupper stredes fortsat om det »Aabne Brev«. Den nyindsatte partiledelses holdning var klar: Der skulle nu gøres endeligt op med partiets opportunistiske fortid; partiet stod ved et vendepunkt og nu gjaldt det om - med det »Aabne Brev« som grundlag - at bringe partiet ud af dets isolation og placere det som fører for massernes økonomiske og politiske kampe. Arbejderbladet gentog dette gang på gang: »...For Det aabne Brev, det er for Partiet. Imod Det aabne Brev, det er mod det kommunistiske Parti, hjælpeløs Udgliden i Reformismens Sump ... Det aabne Brev. Det er Partiets faste nye Kurs.«⁴⁰

Oppositionen mod denne »faste nye Kurs« fandtes dog stadig. Der var Einar Nielsens åbent erklærede modstand, og Thøgersen-gruppens passive protestholdning. Derudover er en kortlægning af holdningerne til det »Aabne Brev« i partiets forskellige afdelinger og distrikter vanskelig, da den diskussion, som uden tvivl har været ført, kun glimtvis kan spores i Arbejderbladets spalter. Partiets Sjællands-distrikt, indenfor hvilket Aksel Larsen i kraft af sin post som leder af København-afdelingen havde en dominerende indflydelse, vedtog på en konference i januar 1930 at godkende E.K.K.I.'s kritik og retningslinjer for partiet. I den vedtagne resolution, som kun én af de 49 deltagere stemte imod, siges bl.a., at partiet hidtil har ført en fejlagtig politik, »...som Konsekvens af hvilken Partiet med Central-Komiteen i Spidsen befandt sig i en Tilstand af opportunistisk Passivitet.«⁴¹ Seks måneder senere - umiddelbart før partikongressen - offentliggjordes endnu en resolution vedtaget af Sjællands-distriktet på forslag af Aksel Larsen, hvori der ligeledes erklæres tilslutning til det »Aabne Brev«! Den indeholder desuden en skarp fordømmelse af Einar Nielsen p.gr.a. hans »...fortsatte Vægning ved at anerkende Det Aabne Brevs linie...«, og en lignende fordømmelse af Th. Thøgersen og Rich. Jensen p.gr.a. deres fortsatte »...Sabotage af Arbejdet i Central-Komiteen.«⁴² Partiets midtjyske distrikt med centrum i Århus havde den modsatte holdning. I juni 1930 vedtog dette distrikt en resolution, der bl.a. siger, at opgøret med højrefaren i partiet blev fuldført allerede i 1927, og at den vanskelige politiske situation og »...de intrigerende Fraktionsmage-

re i København...« er årsagerne til partiets tilbagegang og det nuværende kaos i partiet. Som ventet blev denne resolution fordømt i Arbejderbladet, der bl.a. skrev, at den er udtryk for den opportunistiske passivitet, som det »Aabne Brev« har kritiseret. Det understreges, at der nu må vælges mellem den gamle, fejlagtige linie og den nye. »Partiet har valgt. Vi er for den nye Kurs, der viser Vejen til Masserne.«⁴³

Denne splittelse i partiet i spørgsmålet om det »Aabne Brev« dannede optakten til partikongressen, som afholdtes 26.-27. juli 1930. Trods de modstridende synspunkter i partiet kom det på kongressen ikke til diskussioner om holdningen til brevet og dets indhold - dette spørgsmål var nemlig afgjort på forhånd. Den nye partiledelses oplæg til kongressen var skarpt og kompromisløst: Der skal gøres op med »...alle opportunistiske Strømninger, der endnu er tilstede indenfor vore Rammer«. Der advares om »organisatoriske Forholdsregler...« hvis ikke de fraktionelle stridigheder ophører. Målet, som skal nåes på kongressen, er: »...i Landsmaalestok at gøre endelig op med den gamle, falske Kurs og at fastlægge Linien for vort fremtidige Arbejde paa Grundlag af det aabne Brev og de Erfaringer, vi har indhøstet i den forløbne Periode.«⁴⁴ Med dette oplæg var oppositionen mod den nye kurs og diskussion af dennes berettigelse eller rigtighed på forhånd bremsed, og kongressen blev gennemført efter denne linie og resulterede i en uforbeholden accept af det »Aabne Brev« og en bekendelse til dets teorier og retningslinjer.

På kongressen havde fortalerne for den nye kurs - den nyindsatte partiledelse - fået assistance i to deltagere fra Moskva: Sekretæren for Kominterns skandinaviske sekretariat, Arthur Mehring, og Martin Nielsen, der var hjemsendt fra Lenin-skolen som instruktør.⁴⁵ Årsagen til disse to Moskva-skolede teoretikers tilstedeværelse var uden tvivl, at de skulle bistå den nye, uerfarne partiledelse med at få vedtaget et politisk program i overensstemmelse med den nye Komintern-kurs.

I sammenhæng med det politiske kursskifte skete der på kongressen også et gennemgribende personskifte i partiledelsen. Den ændring i partiets top, der var foretaget allerede på det nævnte møde i januar, hvor gruppen af nyoptagne centralkomité-medlemmer var blevet konstitueret som partiledelse og de mest fremtrædende medlemmer af den kritiserede Thøgersen-ledelse havde nedlagt deres hverv, blev stadfæstet af kongressen i juli. Som topfigurer i den nye ledelse valgtes Svend Jensen, Heinrich Wulff og Holger Jensen. Posten som faglig sekretær - efter Einar Nielsen - fik Lauritz Rasmussen, også en af de nye, der var blevet hentet ind i januar 1930.⁴⁶ Medlem af den nye partiledelse var også Aksel Larsen; i en kort periode havde han posten som partiets agitationsleder.⁴⁷

Som grundlag for partiets nye politiske kurs vedtoges på kongressen et sæt »Politiske Teser«, hvori retningslinjerne for partiets politiske og organisatoriske arbejde blev givet.⁴⁸ Disse »Politiske Teser« var på forhånd formuleret af Komintern-repræsentanten Arthur Mehring med bistand fra

Martin Nielsen. De blev forelagt kongressen - ikke som et diskussionsgrundlag, men som et færdigt direktiv fra Komintern. At opponere mod eller diskutere dette ville have været et alvorligt brud på partidisciplinen, hvis konsekvens ofte var eksklusion. Disse omstændigheder taget i betragtning må det være berettiget at sige, at det danske parti på denne kongres blev dikteret en ny opfattelse af den politiske og økonomiske situation og en ny politisk kurs.⁴⁹ Indholdet af disse »Politiske Teser«, der ialt fylder 9 sider, karakteriseres rammende af Kai Moltke som et »110% Komintern-ortodokst dokument...« og som »...det mest udprægede udtryk for den nye internationale kurs.«⁵⁰

Set i relation til de indre stridigheder og uenigheden om den nye kurs i partiet må følgende punkter i kongresvedtagelsen siges at være væsentlige: 1. Partiet erklærede sin betingelsesløse tilslutning til det »Aabne Brev« som grundlaget for partiets politik »i den kommende Periode«, og opstillede som et ultimativt krav til alle partimedlemmer, at de skulle gøre det samme. Overfor fortsat opposition mod brevet ville der blive truffet »alle nødvendige Forholdsregler (indbefattet Eksklusion af Partiet)...« Dette må karakteriseres som et klart forsøg på at tvinge og true partiet til disciplineret enighed om det »Aabne Brev.«⁵¹ 2. Det »Aabne Brev« skarpe kritik af Th. Thøgersen-ledelsens politiske linie og politiske virksomhed gentages og skærpes i kongresbeslutningerne. Det fastslås, at denne ledelse siden sin tiltrædelse i 1927 »... ikke har formaaet at føre revolutionær Politik, at den i Grundspørgsmaalene for Partiets Politik har haft en opportunistisk Linie...«, og at denne forkerte linie var årsagen til partiets krise. Endvidere fordømmes »Gruppen Thøgersen« skarpt for sin opførsel efter det »Aabne Brev«: De beskyldes for kun formelt at have anerkendt dette, mens de reelt saboterer dets gennemførelse. »Med sine gamle Fraktionsmetoder forsøger Gruppen Thøgersen (Tavshed om sine egne Fejl, Tilbagetræden fra ledende Partiarbejde og uansvarlig Kritik af den nye Partiledelse) at sinke Partiets gennemførte Kursændring og Gennemførelsen af det aabne Brev...Partikongressen regner denne Handlemaade for Sabotage af det aabne Brev og forlanger af Kammeraterne Thøgersen og Richard Jensen en aaben Anerkendelse af deres opportunistiske Fejl, en aaben bolschevikisk Selvkritik. Fordømmelse af »Demissionspolitiken« og aktivt Arbejde for det aabne Brev og Kongressens Beslutninger...«. Hvis de ikke imødekommer disse krav, vil partiet føre »...en hensynsløs Kamp...« imod dem.⁵²

Med denne skarpe tilrettevisning til Th. Thøgersen og hans gruppe nåede opgøret med partiets hidtidige ledelse og dets hidtidige politik et højdepunkt. Partiets politik i hele perioden før det »Aabne Brev« blev forkastet som »opportunistisk« og forkert. Ville de ansvarlige ikke indrømme dette, så ville de blive bekæmpet. På baggrund af denne skarpe fordømmelse og de vidtgående krav om selvkritik og bod, må det være rimeligt at sige, at det mere var gruppen af fortalere for den nye

Komintern-linie, der (med Komintern i ryggen) søgte at skubbe Thøgersen-gruppen bort fra al indflydelse i partiet, end det var denne gruppe, der søgte at bekæmpe den nye kurs.

Den nye partiledelse får også et par korrigerende bemærkninger i kongresbeslutningen. Den »...har endnu ikke rigtig forstået at gennemføre Partiets Kursændring...Idet Kongressen korrigerer disse Fejl, giver den den nye Centralledelse til Opgave at føre Kampen mod Opportunismen i Partiet videre under bedste Medvirkning af Partimedlemmerne og at optræde med Bestemthed mod alle Fraktionsdannelser i Partiet.«⁵³. - Den nye ledelse, som arbejdede på grundlag af det »Aabne Brev« forpligtedes og støttedes altså af Komintern i kampen mod alle modstandere af den nye linie.

Kongressens resultat kan sammenfattes således: Partiet blev fra Komintern dikteret en kongresbeslutning, der dels bandt det til den nye skarpe venstrekurs, som Internationalen var slået ind på, dels i høj grad skærpede det kritiske opgør og beskyldningerne mod den afsatte Thøgersen-ledelse.

Situationen i Partiet efter kongressen

Kongressen bragte ikke den indre splittelse og strid i partiet til ophør. Som det klart fremgår af de vedtagne politiske teser var der stadig uenighed om det »Aabne Brev«, og grupper, som opponerede imod dette. Partiets krise, der havde ytret sig i tilbagegang ved valgene i 1929 og indre opløsning, var endnu ikke overvundet. Den nye partiledelse var som nævnt uerfaren, og selv om den havde viljen, evnede den ikke at samle partiet og overvinde de mange problemer.⁵⁴ Aksel Larsen skriver i sine erindringer: »Partikongressen ommøblerede ledelsen en del, satte blandt andet Thøgersen ud af den. Den konsoliderede imidlertid ikke bevægelsen, som ikke blot havde isoleret men også fattigdom at slås med.«⁵⁵. Dette er korrekt, blot må hertil føjes, at »bevægelsen« også havde indre uenighed og stridigheder (med bl.a. Aksel Larsen som deltager) at slås med. Ib Nørlund er tættere på det karakteristiske for partiets virksomhed i denne periode, når han skriver, at den var præget »...af destruktive fraktionskampe...«⁵⁶. Disse »kampe«, der for alvor var blusset op efter det »Aabne Brevs« ankomst, nåede deres kulmination i sommeren 1931 med flere dramatiske begivenheder, der resulterede i endnu et Komintern-indgreb overfor den oppositionelle Thøgersen-gruppe.⁵⁷ Kildematerialet angående disse stridigheder er begrænset, men der kan dog fremdrages nogle hovedtræk i disse begivenheder.

En samtidig kommunistisk definition af begrebet »fraktion« siger: »Gruppe indenfor Partiet, der bryder Partiets kollektive Enhed og modarbejder Kominterns og Partiets Linje.«⁵⁸ Efter denne definition var der kun en af de tidligere nævnte grupper i partiet, der kunne betegnes som fraktion: Gruppen omkring Thøgersen, Rich. Jensen og Otto Melchior.

Af modstandere var der endvidere Einar Nielsen, men da han synes at have optrådt alene, var der ikke tale om en fraktion. Einar Nielsens opposition mod den nye linje var klar og åbenlys og baggrunden for partiledelsens anklager mod ham var således reel nok. Han afviste rigtigheden af kominterns analyse og teser set i relation til de aktuelle politiske og økonomiske forhold i Danmark, og derfor også direktiverne for partiets politik.⁵⁹ Einar Nielsen opretholdt sin afvisning af det »Aabne Brev« også efter kongressen, og heller ikke en advarsel fra centralkomiteen om, at fortsat modstand ville medføre eksklusion, fik ham til at ændre holdning.⁶⁰ I maj 1931 blev han derfor ekskluderet af partiet.⁶¹ - Det er således ukorrekt, når der i en af partiets egne fremstillinger berettes, at: »Kort efter »Det åbne brev« offentliggørelse forlod Einar Nielsen partiet (ganske vist på samme tid, som hans stilling som lønnet partifunktionær blev ophævet)...«⁶².

Det er vanskeligt at sige, hvad der rent konkret var baggrunden for kongresbeslutningens voldsomme beskyldninger mod Thøgersen-gruppen for at bruge »sine gamle Fraktionsmetoder« og at »sabotere« gennemførelsen af det »Aabne Brev«.⁶³ Formelt havde Thøgersen straks efter dets ankomst anerkendt det (artiklen »Et par Ord...«, i Arbejderbladet), og intet sted er jeg stødt på noget skriftligt fra Thøgersen imod det »Aabne Brev«. Men reelt synes hans holdning overfor brevets indhold at have været den samme som Einar Nielsens.⁶⁴ Herfor taler også Thøgersens handlemåde: I første omgang var hans reaktion, at han - hårdt presset af kritik - trak sig tilbage fra både partiformandsposten og redaktørposten, og sandsynligvis har han derefter-i protest mod den nye linie-forholdt sig passivt i partiets arbejde for at få det »Aabne Brevs« retningslinjer ført ud i livet.⁶⁵ Efterhånden synes Thøgersen-gruppens passive protestholdning dog at have udviklet sig til en mere aktiv modstand mod den nye linje og den nye partiledelse.

Kai Moltke og Lauritz Rasmussen beretter samstemmende, at Th. Thøgersen og Rich. Jensen indtog en oppositionel holdning til den nye partiledelse, og at de to havde en del partiafdelinger både i København og provinsen bag sig i deres opposition. I hovedstaden støttedes de af den store kommunistiske gruppe blandt sømændene og søfyrbøderne (Rich. Jensen havde siden 1919 været den ledende skikkelse i denne gruppe), endvidere af celle 12, som var den kommunistiske gruppe blandt metalarbejderne på B&W. I provinsen havde Thøgersen en stærk position i de sønderjyske afdelinger Sønderborg og Haderslev, der begge var på hans side i partistriden. Også partiets Ålborg-afdeling sluttede sig til Thøgersen-gruppen.⁶⁶

Th. Thøgersen og Rich. Jensen havde altså en ret stor del af partiet bag sig. En væsentlig del af forklaringen herpå er uden tvivl, at de begge var erfarne veteraner indenfor den kommunistiske bevægelse. Th. Thøgersen havde været en meget aktiv forgrundsfigur lige siden den revolutionære

periode 1918-20 og havde altså været med i det kommunistiske parti siden dets stiftelse i 1919. Rich. Jensen var omkring 1920 kommet ind i partiet fra den syndikalistiske fagopposition (FS), han var ligesom Th. Thøgersen en meget aktiv natur og overbevist revolutionær. Hurtigt fandt han og Th. Thøgersen sammen i et både politisk og personligt betinget sammenhold og venskab, der varede ved til Th. Thøgersens død i 1947.⁶⁷ Disse to havde hvad man kunne kalde stor folkelig appel: Evner til at komme i kontakt med og skabe sig stor lydhørhed hos arbejderne. Th. Thøgersen var en medrivende taler, der kunne holde flammende, brandrøde taler mod det kapitalistiske samfund, og Rich. Jensen var en meget handlekraftig og livlig mand.

Deres modpart i partistriden - den nye partiledelse og Aksel Larsen-gruppen - havde ikke en lang periodes erfaringer i politisk og organisatorisk virksomhed bag sig. Desuden var de uden tvivl også ganske ukendte blandt hovedparten af de menige partimedlemmer rundt i landet.⁶⁸ Disse forhold udgjorde sikkert en af de væsentligste grunde til, at Th. Thøgersen og Rich. Jensen støttedes af en stor del af partiet, og at den nye partiledelse havde store vanskeligheder med at hævde sin autoritet og skabe enighed i partiet.

Da Th. Thøgersen-gruppen altså var i opposition til partiets nye kurs og også synes at have modarbejdet denne, må betegnelsen fraktion (iflg. ovennævnte definition) siges at være berettiget.⁶⁹

Der er ingen tvivl om, at Th. Thøgersen-gruppens holdning og aktivitet var et alvorligt problem for partiledelsen og en trussel mod partiets enhed. Situationen kompliceredes yderligere derved, at partiets forretningsudvalg (Polit-Bureau), der havde den daglige ledelse og ansvaret for partiets virksomhed, var præget af indre modsætninger. Som tidligere nævnt var der Kai Moltke-gruppen, der havde et flertal i forretningsudvalget, og Aksel Larsen-gruppen. Der var mellem disse to grupper uenighed om holdningen over for Th. Thøgersens oppositionsgruppe: Aksel Larsen-gruppen ønskede en skarp kurs overfor alle modstandere af det »Aabne Brev«, mens Kai Moltke-gruppen var mere tilbageholdende og åbenbart ønskede at undgå et direkte brud med Th. Thøgersen-gruppen. Senere - i vinteren og foråret 1931 - skærpedes modsætningerne mellem Kai Moltke-gruppen og Aksel Larsen-gruppen betydeligt på grund af Aksel Larsens optræden i arbejdsløshedsbevægelsen. Denne udvikling vil blive behandlet i et senere afsnit.⁷⁰

Økonomisk krise for partiet.

Udover splittelsen i partiet havde ledelsen endnu et alvorligt problem at slås med: Konstant lavvande i partiets kasse.

De få lønnede partifunktionærer (redaktør, partisekretær og faglig sekretær), der var, måtte ofte undvære deres løn, fordi der ingen penge var.⁷¹ Partiets egne indtægter var ikke store, og den økonomiske støtte det i

denne periode fik fra Komintern har uden tvivl været af afgørende betydning for at det kunne opretholde sin virksomhed. Ifølge Kai Moltkes beretning modtog D.K.P. i årene 1927-31 et kvartalsbeløb på 2700 kr. fra det tyske kommunistparti, som havde påtaget sig et såkaldt fadderskab for D.K.P.

Partiets anstrengte økonomi forværredes også under partistriden. En følge heraf var, at partiet i foråret 1931 flere gange havde alvorlige vanskeligheder med at få Arbejderbladet (det var dengang et ugeblad) ud til tiden. Bogtrykkeren ville se penge, før han begyndte trykningen. Uregelmæssighederne i bladets udgivelse kulminerede, da det udeblev på arbejderbevægelsens internationale demonstrationsdag 1. maj 1931. Dette var et alvorligt nederlag for de ansvarlige i partiledelsen og meget karakteristisk - både for partiets krise i det hele taget og for partiledelsens meget vanskelige opgave med at få samling på det splittede parti.⁷²

3. Aksel Larsen-gruppens organisering af den kommunistiske arbejdsløshedsbevægelse: »Fællesudvalget for de arbejdsløse.«

I løbet af vinteren og foråret 1930-31 skærpedes modsætningerne og uenigheden i partiets ledelse (forretningsudvalget) yderligere. Under ledelse af Aksel Larsen og Martin Nielsen organiserede københavnske kommunister i denne periode en omfattende arbejdsløshedsbevægelse. Spørgsmålene om arbejdsløshedsbevægelsens placering i forhold til partiet og Aksel Larsen og Martin Nielsens måde at lede denne på var den væsentligste årsag til, at modsætningerne mellem Th. Thøgersen-gruppen og Kai Moltke-flertallet i forretningsudvalget på den ene side og Aksel Larsen-gruppen på den anden i denne periode blev stadig skarpere. Men først lidt om arbejdsløshedsbevægelsens organisering.

Allerede i 1928 havde Kominterns teoretikere forudsagt, at en alvorlig krise ville ramme hele den vestlige kapitalistiske verden.¹ Krisen, der begyndte i USA i efteråret 1929, ramte i løbet af vinteren 1930-31 også Danmark med en mærkbar stigning af arbejdsløsheden som resultat.²

D.K.P. havde i 1920'erne agiteret blandt de arbejdsløse og gjort flere forsøg på at organisere arbejdsløshedsbevægelser og -demonstrationer, men aktionerne havde aldrig haft nogen særlig stor tilslutning. En undtagelse var det såkaldte »Hjemløsetog« i 1928, der fik et ret stort omfang. Initiativet til dette var kommet fra D.K.P., og det lykkedes partiet på trods af skarp konkurrence fra eventyreren og flyverløjtnanten Clauson-Kaas at fastholde kontrollen med denne bevægelse.³

I kongresvedtagelsen fra partikongressen i juli 1930 hedder det om partiets opgaver bl.a.: »Det er...Partiets Opgave at lede de Arbejdsløses Kamp og at føre denne Kamp i intim Forbindelse med de Arbejdende. Partiet maa opstille konkrete Fordringer for de Arbejdsløse og organisere

Kampen for disse Fordringer.«⁴ Denne opgave med at få organiseret en arbejdsløshedsbevægelse gik partiet i efteråret 1930 påny i gang med. Den voksende arbejdsløshed og elendighed, som krisen skabte, betød at de ydre betingelser for et sådant arbejde var gunstige, og dette var uden tvivl en væsentlig årsag til, at det i løbet af kort tid lykkedes at få samlet en arbejdsløshedsbevægelse med en meget stor tilslutning.

I første omgang anvendte partiet samme fremgangsmåde som tidligere: Indkaldelse til et offentligt møde for arbejdsløse med det formål at få valgt et arbejdsløshedsudvalg og vedtaget en resolution med de arbejdsløses krav. Dette var imidlertid ikke nogen succes for mødearrangørerne, kommunisterne, da de var for få og for svage til at styre møderne. Det var en anden arbejdsløshedsbevægelse, den såkaldte D.A.O., De arbejdsløses Organisation, der dominerede disse møder og således saboterede kommunisternes anstrengelser.⁵

Denne D.A.O. var en meget diffus bevægelse. Dens tilhængere var først og fremmest uorganiserede arbejdsløse og hjemløse, to grupper, der var virkelig elendigt stillede under krisen. (Disse mennesker fik ingen arbejdsløshedsunderstøttelse og måtte klare sig med den ofte minimale hjælp fra de kommunale hjælpe-kasser + evt. privat velgørenhed). Den havde ikke noget afklaret politisk grundlag, men en del af dens ledere var tidligere medlemmer af syndikalistbevægelsen. D.A.O.-folkenes aktionsformer var usædvanlige - og ofte præget af den desperation, som deres elendige forhold havde ført dem ud i: Rudeknusninger, oplæsninger af resolutioner under radiotransmitterede gudstjenester, revolverskud i Rigsdagen, mens socialminister K.K. Steincke talte.⁶ Formålet med disse aktioner, som med bevægelsen i det hele taget, var ikke politisk - det var socialt: At gøre opmærksom på elendigheden for disse mennesker og søge at skaffe dem hjælp. - I december 1931 startede D.A.O. udgivelsen af et blad med titlen: »Arbejdsløshedens Terror«; der kom kun et nummer, så ophørte det atter. Bevægelsen synes at have været meget løst organiseret og præget af mange indre brydninger. På trods af dette synes den i vinteren 1930-31 at have forvoldt en del problemer for D.K.P.'s virksomhed blandt de arbejdsløse. I første omgang ved at vanskeliggøre forsøgene på at organisere en kommunistisk domineret arbejdsløshedsbevægelse. I anden omgang derved at dens voldelige aktioner af den borgerlige og den socialdemokratiske presse blev udnyttet til en fordømmende og advarende kampagne mod kommunisterne, som man beskyldte for at være de egentlige bagmænd for D.A.O.'s aktioner.⁷ D.K.P. afviste skarpt disse beskyldninger og hævdede, at D.A.O. var infiltreret af politiprovokatører og agenter, som arrangerede aktionerne med det bevidste formål at skabe en fjendtlig stemning mod kommunisterne og deres arbejdsløshedsbevægelse.⁸ Det synes at være sikkert, at i hvert fald to af de mest aktive D.A.O.-folk, Charles Hansen og Willy Geslin, havde forbindelse med politiet og modtog penge fra dette. Men at påstå, at hele D.A.O. var under politiets kontrol, som Carl Madsen gør⁹, er næppe rigtigt.

Som ovenfor nævnt havde D.A.O. i efteråret 1930 været i stand til at beherske de offentlige arbejdsløsheds møder, som D.K.P. indkaldte til, og partiets forsøg på at vinde større indflydelse blandt de arbejdsløse havde kun givet små resultater.

Belært af disse dårlige erfaringer skiftede D.K.P. taktik. I oktober 1930 indkaldte partiets faglige sekretariat alle arbejdsløse partimedlemmer i København til et møde. Her udpegede man så nogle personer fra hver af de repræsenterede fagforeninger og gav dem den opgave, at de på deres fagforenings arbejdsløsheds-kontrolsted skulle agitere blandt de arbejdsløse og organisere dannelsen af et aktionsudvalg på hvert kontrolsted. På disse kontrolsteder kom kun organiserede arbejdsløse, og kommunisterne undgik på denne måde konfrontationerne med D.A.O.-bevægelsen, der først og fremmest omfattede uorganiserede og hjemløse.¹⁰ Fra partiledelsen udpegedes Aksel Larsen til den opgave at lede arbejdet med at skabe aktionsudvalg og organisere arbejdsløshedsbevægelsen i det hele taget. Han fik denne opgave, fordi han som arbejdsløst medlem af et forbund under D.A.F. (Dansk Arbejdsmands Forbund) gik til kontrol på et af de største kontrolsteder i København - arbejdsmandsforbundets i Suhmsgade, og således havde adgang til kontakt med en stor gruppe arbejdsløse. Martin Nielsen, der tidligere på året var kommet tilbage fra et skolingsophold i Moskva, blev udpeget til at bistå Aksel Larsen i dette arbejde.¹¹

Under ledelse af disse to begyndte anstrengelserne med at organisere de arbejdsløse at give resultater. I løbet af kort tid fik kommunisterne dannet aktionsudvalg af arbejdsløse på de fleste kontrolsteder i København. For at koordinere arbejdet i disse mange aktionsudvalg samledes de på en konference 24/1-1931 under en fælles, central ledelse med navnet »Fællesudvalget for De Arbejdsløse« med Aksel Larsen som formand. Bevægelsen havde på det tidspunkt nået et betydeligt omfang: 10/2-1931 afholdtes en »Arbejdsløshedskonference«, hvori deltog »...over 150 Delegerede fra 32 Aktionsudvalg...« plus delegerede fra en række fagforeninger.¹²

Bevægelsen voksede frem af de tusinder af arbejdsløses behov for forbedringer af deres livsvilkår. Ligeledes voksede bevægelsens program og arbejdsopgaver frem af disse menneskers aktuelle og konkrete vanskeligheder, der i første række var af økonomisk og social art. De helt konkrete her-og-nu problemer, som de arbejdsløse havde, var bl.a.: Arbejde, penge, bolig, gas, elektricitet og mad. At bistå de arbejdsløse med at sikre dem disse livsfornødenheder var faktisk »Fællesudvalgets« hele program. Dette ses bl.a. af »Resolution om Kravene for de Arbejdsløse«, som blev vedtaget på konferencen d. 10/2-1931. Her kræves til øjeblikkelig gennemførelse:

1. Understøttelse til alle arbejdsløse i hele arbejdsløshedsperioden.¹³
2. De arbejdsløses husleje, gas og lys skal betales af stat eller kommune. Brændselshjælp til de arbejdsløse.

3. Hjælp under arbejdsløshed må ikke få fattighjælps virkning.¹⁴
4. Alle uorganiserede skal ind i fagforeningerne og arbejdsløhedskasserne og skal være fuldt understøttelsesberettigede. Alle hjemløse skal straks have kontant hjælp, og der skal straks oprettes et daghjem for de arbejdsløse og hjemløse.¹⁵

For opfyldelsen af disse krav og for en mængde andre store som små problemer arbejdede »Fællesudvalget« ihærdigt, og den pression, der herigennem øvedes på myndighederne - først og fremmest Københavns kommune - skaffede de arbejdsløse visse forbedringer.¹⁶ Kort kan det siges, at »Fællesudvalget for De Arbejdsløse« udførte et stykke praktisk, socialt hjælpearbejde, som der under de foreliggende forhold var et stort behov for.

»Fællesudvalget for De Arbejdsløse« var imidlertid ikke alene en social hjælpeorganisation, det var også en politisk bevægelse. Initiativet var udgået fra D.K.P.'s faglige sekretariat, og lederen af »Fællesudvalget«, Aksel Larsen, var medlem af partiets forretningsudvalg. Men »Fællesudvalget« arbejdede som nævnt ikke på et snævert, partipolitisk program, men på et meget alment, konkret og praktisk program. Denne omstændighed, at bevægelsen først og fremmest sigtede på at hjælpe de arbejdsløse med deres helt dagligdags og aktuelle problemer, har uden tvivl haft stor positiv betydning for at bevægelsen fik en så stor tilslutning, der jo rakte langt ind i de socialdemokratiske arbejderes rækker.¹⁷

Udover dette almene, praktiske program havde »Fællesudvalget« også en politisk målsætning. Denne var alment socialistisk, og det kommunistiske parti nævnes ikke med ét ord. Det hedder i »Fællesudvalgets« blad, at »(Vi) gaar som klassebevidste Arbejdere frem under de røde Faner til Kamp for Klassens Sag. Til Kamp mod Arbejdsløshedens Svøbe. Til Kamp for Arbejdstidsforkortelse. Til Kamp for Socialismen.«¹⁸ - En sådan målsætning kunne accepteres af meget brede arbejdergrupper også af socialdemokrater.

Selv om arbejdsløshedsbevægelsen altså fremtrådte som en af D.K.P. uafhængig, selvstændig bevægelse, så var den det i virkeligheden ikke. Det store flertal af arbejdsløse var ikke kommunister, men i toppen af bevægelsen, i »Fællesudvalgets« ledelse, dominerede partikommunisterne. At disse udadtil gav bevægelsen et bredt, alment-socialistisk sigte fremfor et snævert partikommunistisk har uden tvivl været en bevidst taktik, - og en taktik, der gav resultat i form af en meget stor tilslutning.¹⁹

Arbejdsløshedsbevægelsen fortsatte sit virke de følgende år, hvor arbejdsløsheden stadig var stor. Allerede i foråret 1931 udstrakte den sine aktiviteter til større provinsbyer over hele landet, hvor der på lignende måde som i København blev dannet aktionsudvalg, og man fik en landsomfattende arbejdsløshedsbevægelse, hvis program og aktiviteter blev ledet af det kommunistisk dominerede »Fællesudvalg« i København.²⁰

Såvel i D.K.P.'s egne fremstillinger som i andre behandlinger af partiets historie tilskrives denne arbejdsløshedsbevægelse og dens ledere en væsentlig positiv betydning for partiets vækst i denne periode. Det understreges, at organiseringen af arbejdsløshedsbevægelsen gav partiet den kontakt med store arbejdergrupper, som det tidligere havde manglet, og dermed skabte grundlaget for den fremgang i størrelse og indflydelse, som partiet havde i begyndelsen af 30'erne.²¹ Det er uden tvivl rigtigt, at arbejdsløshedsbevægelsens arbejde og resultater skaffede partiet mange nye medlemmer, sympatisører og stemmer ved valgene. Men at tillægge Aksel Larsens dygtige arbejde i arbejdsløshedsbevægelsen hele æren for partiets stabilisering og fremgang er en for enkel forklaring. Der var også andre faktorer bag partiets vækst i denne periode: Hele den almene krisesituation med dens arbejdsløshed, nød og elendighed, der på baggrund af et utilstrækkeligt og mangelfuldt socialt sikringssystem ramte meget hårdt og bredt. Den politiske situation: Socialdemokratiet sad i disse vanskelige år med magten og ansvaret - både på Christiansborg og på Københavns Rådhus²², og dette har uden tvivl kostet det stemmer blandt de hårdt ramte arbejdsløse.

Der kan således næppe være tvivl om, at man i en forklaring af D.K.P.'s vækst og gennembrud må have hele den økonomiske og politiske situation med som et væsentligt element.

Forholdet mellem arbejdsløshedsbevægelsen og D.K.P.'s ledelse.

Den succes, som Aksel Larsen og Martin Nielsen havde med deres organisering af arbejdsløshedsbevægelsen, blev anledning til, at de interne stridigheder og magtkampe mellem de forskellige grupper i D.K.P.'s top i foråret 1931 skærpedes betydeligt og kulminerede i et direkte opgør i partiledelsen mellem Kai Moltke-gruppen og Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen. Et citat fra Aksel Larsens erindringer kan tages som udgangspunkt for en skildring af dette opgør: »Mine »venner« i D.K.P.'s ledelse så lidt skævt til det hele (arbejdsløshedsbevægelsen) og til min position.«²³ Dette er korrekt, men Aksel Larsen undlader at fortælle om de reelle årsager bag »vennernes« modvilje overfor hans position. Nogle af disse årsager vil jeg i det følgende forsøge at trække frem.

Efter at arbejdsløshedsbevægelsen på initiativ af D.K.P.'s faglige sekretariat og med støtte fra dette var begyndt at tage form under Aksel Larsens og Martin Nielsens ledelse, så bestræbte disse to sig ganske bevidst på at holde partiets faglige sekretariat ude fra indflydelse på bevægelsen og i det hele taget på at lægge luft mellem D.K.P.-ledelsen og deres egen resultatrige virksomhed blandt de arbejdsløse. Partiets faglige sekretær, Lauritz Rasmussen, blev således nægtet adgang til »Fællesudvalgets« møder, fordi han ikke repræsenterede et arbejdsløshedsudvalg fra en fagforening eller et arbejdsløshedskontrolsted. Han måtte derfor indkalde til et møde for arbejdsløse i sit fagforbund, landarbejderforbundet. Det

blev holdt på Damhuskroen, og der kom to-tre mennesker, der valgte Lauritz Rasmussen til at repræsentere de arbejdsløse landarbejdere i »Fællesudvalget for De Arbejdsløse«. ²⁴ På denne måde blev det muligt for ham at deltage i »Fællesudvalgets« møder og være med i dets arbejde.

Kai Moltke beretter på linie med dette, at der hurtigt opstod et spændt forhold mellem »Fællesudvalget« og partiledelsen. Årsagen var Aksel Larsens og Martin Nielsens bestræbelser på udadtil at skabe det indtryk, at det var dem, der stod bag organiseringen af arbejdsløshedsbevægelsen, mens D.K.P.-ledelsen var helt passiv. ²⁵

Dette er netop det indtryk man får af indholdet i »Fællesudvalgets« månedsblad Solidaritet. ²⁶ I de to første numre - febr. og marts - understreges det, at bevægelsen er rejst af de arbejdsløse selv rundt om på kontrolstederne og arbejdspladserne, og at denne selvstændige bevægelse »...er den Form, under hvilken den danske Arbejderklasse vil føre sin Kamp for bedre Levekaar og for Socialismen i Fremtiden, vil føre den danske Arbejderklasse tilbage til Klassekampens Vej.« ²⁷ Det kommunistiske parti omtales intet sted, der tales ikke om kamp i fællesskab med noget parti eller under ledelse af noget parti, tværtimod siges det, at »...vi nu selvstændig maa gaa til Organisering af Arbejderklassens Modoffensiv.« ²⁸

Nu skal man nok være varsom med at overfortolke dette, for - som tidligere nævnt - var det uden tvivl udslag af taktiske overvejelser med det sigte at få en bred bevægelse, når »Fællesudvalget« manifesterede sig som en selvstændig bevægelse fremfor som et rent parti-kommunistisk foretagende. Dog kan man sige, at »Fællesudvalget« udadtil præsenterede sig og manifesterede sig på en måde, der i hvert fald ikke styrkede D.K.P.-ledelsens autoritet eller anseelse.

Arbejdsløshedsbevægelsens selvstændige status blev også markeret på det praktiske plan. »Fællesudvalget« havde ikke kontor i partiets lokaler, men i egne lejede lokaler; det brugte ikke Arbejderbladet som talerør, men udgav sit eget blad Solidaritet ²⁹.

Det kan altså fastslås, at »Fællesudvalgets« ledelse organiserede og styrede arbejdsløshedsbevægelsen helt uafhængigt af partiet, og at man fra »Fællesudvalgets« side direkte søgte at hindre personer fra partiledelsen i at komme med i arbejdet i arbejdsløshedsbevægelsen. I disse omstændigheder ligger sikkert den væsentligste årsag til, at partiledelsen »...så lidt skævt til det hele og til min position«, som Aksel Larsen skriver. ³⁰

Aksel Larsen kommer i sine erindringer selv med en del af motiveringen for, at man søgte at holde D.K.P.-ledelsen borte fra bevægelsen. Han refererer de arbejdsløse for at have givet ham den besked, at »...hvis du vover at lade dit parti blande sig i dette, så er vi færdige, for det har misbrugt de arbejdsløse så tit!« ³¹ At mange arbejdsløse havde en sådan holdning til D.K.P. er sikkert korrekt; det er også påpeget, at dette sikkert var en væsentlig årsag til, at Aksel Larsen gav bevægelsen et selvstændigt, D.K.P.-uafhængigt præg. Det må imidlertid fastholdes, at Aksel Larsen

kørte denne uafhængighed så vidt, at han kom ud i et voksende modsætningsforhold til D.K.P.-ledelsen, hvis vurdering af situationen var, at »...Aksel Larsen forsøgte at beholde den bevægelse for sig selv...«³² Denne vurdering synes på baggrund af »Fællesudvalgets« hele form og fremtræden at være rigtig.

Opgør i partiledelsen: Aksel Larsen og Martin Nielsen ekskluderes.

I løbet af foråret 1931 udviklede modsætningsforholdet mellem den af Aksel Larsen og Martin Nielsen ledede arbejdsløshedsbevægelse og D.K.P.-ledelsen sig til et direkte opgør, hvis reelle indhold var spørgsmålet om magten i partiet.

Aksel Larsen og »Fællesudvalget« oprådte - efterhånden som bevægelsen var vokset - stadig mere selvstændigt i forhold til D.K.P., hvilket forårsagede et stadig mere spændt forhold mellem på den ene side Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen og på den anden Kai Moltke-gruppen, der fik kraftig opbakning fra Th. Thøgersen-fløjen. Et karakteristisk eksempel på Aksel Larsens selvstændige foretagsomhed var »Fællesudvalgets« aktivitet under overenskomstforhandlingerne i foråret 1931. Under disse blev der af forligsmanden i begyndelsen af april fremsat et mæglingsforslag, og i Dansk Arbejdsmandsforbund blev der indkaldt til en ekstra kongres for at tage stilling til dette. Den faglige opposition var hidtil blevet organiseret af D.K.P., og også til denne kongres søgte partiet gennem kommunistiske medlemmer i de enkelte forbund at mobilisere en opposition mod mæglingsforslaget. Det samme gjorde imidlertid også Aksel Larsen og Martin Nielsen udfra den betragtning, at de »...havde (ikke) megen fidus til D.K.P.-ledelsens arbejdssevne med hensyn til at organisere oppositionen på kongressen...« Derfor holdt de i »Fællesudvalget« møde med oppositionelle kongresdelegerede, som de igennem arbejdsløshedsbevægelsen havde fået kontakt med.³³

Aksel Larsen og Martin Nielsen har her utvivlsomt handlet uden aftale med partiledelsen og uden dennes vidende. I hvert fald misbilligede denne kraftigt deres aktivitet på dette felt, og ifølge Aksel Larsens fremstilling var dette årsagen til, at et flertal i partiets forretningsudvalg kort efter besluttede at ekskludere ham og Martin Nielsen af partiet- »...for klasseforræderi eller noget lignende.«³⁴ Med denne vending antyder Aksel Larsen kraftigt, at det var en eller anden ligegyldig bagatel, der forårsagede eksklusionen. Kai Moltke og Lauritz Rasmussen, der begge var med til at vedtage eksklusionsbeslutningen, giver en mere uddybende forklaring på årsagerne til denne. Ifølge deres beretninger var det først og fremmest de følgende forhold, der lå bag den drastiske beslutning om at ekskludere Aksel Larsen og Martin Nielsen: 1) Aksel Larsen havde forud for eksklusionen truet partiledelsen med at sætte dette punkt på dagsordenen

i »Fællesudvalget« Arbejdsløshedsbevægelsens opgør med D.K.P. Den gruppe i forretningsudvalget, der vedtog eksklusionen, havde altså det indtryk, at Aksel Larsen med »Fællesudvalget« i ryggen stilede mod et opgør og opfattede dette som en alvorlig trussel mod partiets enhed - og deres egen position i partiets ledelse. 2) En stor del af partiet - hele Th. Thøgersen-gruppen og andre - mente, at Aksel Larsen og Martin Nielsen var i gang med at organisere et nyt parti, og forlangte denne partifjendtlige virksomhed standset. 3) Aksel Larsen var hverken vellidt eller respekteret af den gruppe af forholdsvis uerfarne arbejdere, der var blevet placeret i partiets ledelse i januar 1930. Hans selvbevidste og selvoptagne væremåde havde hos disse mennesker skabt en udbredt modvilje mod ham. Et irritationsmoment var det f.eks. for disse, at Aksel Larsen meget sjældent kom på partikontoret, hvor ledelsen sad og kæmpede med partiets økonomiske og organisatoriske vanskeligheder. Når han så endelig kom, var han ofte meget kritisk overfor deres arbejde og indsats.³⁵ - I disse her nævnte forhold ligger uden tvivl de væsentlige årsager til, at der i partiets forretningsudvalg blev vedtaget en beslutning om at ekskludere Aksel Larsen og Martin Nielsen.

Den situation i hvilken partiledelsen besluttede at handle var meget kritisk og vanskelig. På en side stod hele Th. Thøgersen-Rich. Jensen-gruppen, som var i opposition til partiets nye kurs og den nye ledelse. Det var en stor gruppe, hvis holdning og aktiviteter truede med at splitte partiet. På en anden side stod Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen med den store arbejdsløshedsbevægelse bag sig. Denne styrede de som nævnt i høj grad udenom partiledelsen, og de synes at have tilstræbt et direkte opgør med denne. Flertallet i partiledelsen følte i denne situation både partiets enhed og deres egen autoritet og position truet. Kai Moltke udtrykker sin opfattelse af situationen således, at »...hvis der ikke skete noget, var vi bange for, at hele skidtet skulle falde fra hinanden, fordi det var et parti i kaos og uorden.«³⁶

Det var i denne situation, at et flertal i partiets forretningsudvalg vedtog at ekskludere Aksel Larsen og Martin Nielsen. Bag denne beslutning stod bl.a.: Lauritz Rasmussen, Holger Jensen og Holger Pedersen (tre af de »nye« fra januar 1930), og Kai Moltke og Ragnhild Andersen.³⁷ Præcist hvornår det skete, har jeg ikke kunnet fastslå, men ved hjælp af følgende korte meddelelse i Arbejderbladet 8/5-1931 må eksklusionen kunne tidsfæstes til begyndelsen af maj måned: »Partiet. - Paa given Foranledning skal vi meddele, at Axel Larsen, Martin Nielsen og Arnold Holmberg stadig er Medlemmer af Danmarks kommunistiske Parti, og at alle Rygter om det modsatte er urigtige. - Partisekretariatet.«

Som det fremgår af denne meddelelse blev eksklusionen af kort varighed. Inden en uge var forløbet, var den efter ordre fra Komintern i Moskva ophævet igen og Aksel Larsen og Martin Nielsen atter medlemmer af partiet. Årsagerne til at Komintern greb ind og annullerede

partiledelsens beslutning må søges i disse forhold:³⁸ 1) Forretningsudvalget var ikke fuldtalligt, da det traf eksklusionsbeslutningen, og det viste sig bagefter, at de fraværende medlemmer stod på Aksel Larsens side, således at der i det fuldtallige forretningsudvalg ikke var et flertal for eksklusionerne.

2) I den Kommunistiske Internationales statutter hedder det bl.a., at medlemmer af et partis Central-Komité ikke kan ekskluderes uden sanktion fra Komintern. Den danske partiledelse havde ikke en sådan sanktion, man havde ikke først forelagt eksklusionsforslaget for de højere Komintern-organer.

3) De to ekskluderedes taktisk kloge reaktion: I stedet for at gøre vrøvl og mobilisere arbejdsløshedsbevægelsen mod partiledelsen, så udviste de en forbilledlig partidisciplin. De adlød eksklusionsbeslutningen, men sendte straks - i overensstemmelse med Kominterns organisatoriske regler - en appel af eksklusionerne til Komintern i Moskva. Ved således at følge den korrekte procedure fremstod de som ukompromitterede ofre, mens partiledelsen på den anden side ved sin fremgangsmåde havde overtrådt partiets love.

4) De højere partiinstanser i Moskva har uden tvivl været bekendt med Aksel Larsens og Martin Nielsens arbejdsløshedsbevægelse og med deres indflydelse blandt de arbejdsløse, og man må i Moskva have vurderet dette som værende af positiv betydning for partiet.

Resultatet blev, at der til det danske parti kort tid efter eksklusionerne kom et telegram fra Komintern i Moskva med dette påbud: Eksklusionerne skulle straks annulleres og Aksel Larsen og Martin Nielsen genindsættes i deres funktioner i partiet.³⁹

Denne udgang på dette opgør mellem grupperne i partiets ledelse må betegnes som et klart og katastrofalt nederlag for den ledende gruppe omkring Kai Moltke og de »nye« i ledelsen. Denne gruppe havde med eksklusionerne af Aksel Larsen og Martin Nielsen gjort et forsøg på dels at hævde og styrke sin vaklende autoritet over partiet og dels at bremse en truende opløsning af partiets organisatoriske apparat. Resultatet af deres handling blev som nævnt ikke det tilsigtede. Ganske vist undgik man partiets opløsning, men partiledelsen opnåede ikke at styrke sin autoritet og indflydelse i partiet - tværtimod. Kominterns desavouering af partiledelsen, Kominterns støtte til Aksel Larsen og Martin Nielsen og en bred opbakning fra de arbejdsløse og de københavnske partiafdelinger⁴¹ demonstrerede, at magtforholdet i partiet nu klart var forrykket til fordel for Aksel Larsen og Martin Nielsen og til ugunst for den siddende ledelse.

Begivenhederne omkring eksklusionerne udviklede sig så hurtigt, at partiledelsen ikke nåede at offentliggøre en motivering eller redegørelse for beslutningen, inden den atter var blevet uaktuel.⁴² Derfor er det vanskeligt at fastslå, med hvilke politiske eller ideologiske anklager partiledelsen motiverede eksklusionerne. Dog fremgår det af det øvrige

kildemateriale,⁴³ at man fra partiledelsens side beskyldte Aksel Larsen og Martin Nielsen for »socialdemokratisme« i deres arbejde i arbejdsløshedsbevægelsen. Den samme anklage rettes mod dem i »Politiske Tesser« vedtaget på et Centralkomité-møde i juni 1931, hvor det hedder: »Der er givet Koncessioner til socialdemokratiske Stemninger...«⁴⁴. Den politiske hovedanklage mod Aksel Larsen og Martin Nielsen synes således at have været den, at de i »Fællesudvalget« har været for samarbejdsvillige til for mange sider og således har »forrådt« partiet og arbejderklassen, (jvnf. Aksel Larsen ser tilbage...p. 55, hvor han skriver, at de blev ekskluderet »...for klasseforræderi eller noget lignende.«). Men uanset hvilke politiske eller ideologiske anklager partiledelsen har brugt, så var det reelle indhold i opgøret en kamp om magten i partiet.

D.K.P.'s centralkomité-møde 21-22. juni 1931.

Den ændring af magtforholdet mellem grupperne i partiet, som blev resultatet af eksklusionsforsøget i maj 1931 afspejler sig klart i det sæt »Politiske Tesser«, som blev vedtaget på et Centralkomité-møde 21.-22. juni 1931. Ifølge disse Tesser var det foregående CK-møde blevet afholdt 15.-16. marts samme år. På dette møde synes Aksel Larsen-gruppen at have foretaget et resultatløst fremstød mod partiledelsen. Det hedder om marts-mødet, at det »...overhovedet ikke formaaede at fatte positive politiske Beslutninger....Trods sønderlemmende Kritik af Arbejdet og de organisatoriske Forhold, forhindrede endog Forandringer i Partiledelsen til Afhjælpning af Svaghederne.«

På CK-mødet i juni var situationen anderledes og resultatet anderledes, hvilket fremgår af afsnit 3 i de vedtagne »Politiske Tesser«: »D.K.P.'s Virksomhed. Stillingen indenfor Partiet.« Heri omtales forårets begivenheder i partiet, de kommenteres og vurderes.⁴⁵

Partiets arbejde blandt de arbejdsløse og organiseringen af arbejdsløshedsbevægelsen omtales rosende og anerkendende, og selv om partiet også i dette arbejde har begået fejl, så opvejes disse fejl dog helt af indsatsens positive betydning. Det understreges, »...at Arbejdsløshedsbevægelsen er Partiets største positive Indsats siden Kongressen....« Denne anerkendelse viser tydeligt, at Aksel Larsen og Martin Nielsen nu havde en stærk position også indadtil i partiet.

Partiledelsen derimod var nu klart svækket og i defensiven, hvilket fremgår af CK-vedtagelsens meget omfattende kritik af dens virke og resultater.

Det hedder således om partiets indsats under forårets overenskomstsituation på arbejdsmarkedet, at selv om kampviljen blandt arbejderne var stor, så »...formaaede Partiet ikke at samle og organisere denne Kampvilje og lede den ind i positivt revolutionære Baner.«

Om forholdene i partiets organisation siges, at »...der har hersket Uorden og Desorganisation i det centrale Partiapparat, hvilket medførte

en Slappelse af hele Partiets Organisation og umuliggjorde omtrent ethvert systematisk Arbejde. I den sidste Tid er der indtraadt en Bedring paa dette Punkt.«

Arbejderbladet kritiseres for ikke at have vendt sig mod højrefløjen i partiet. »Dets Redaktion har modsvaret Polbureau i manglende Kollektivitet og Bladet har derfor været eensidigt i den indre Partistrid.« Den »...Uregelmæssighed i udgivelsen...«, som prægede bladet i foråret 1931 på grund af dets forringede økonomi, siges at have skadet bladet »...uhyre...«.

Om partiledelsens virke siges det generelt, at »Linjen fra det aabne Brev og fra Partikongressen er ikke blevet fulgt...« Kritikken af og anklagerne mod ledelsen kan samles i disse to punkter: 1) Den har ikke konsekvent bekæmpet Th. Thøgerssens gruppe. 2) »Polbureaus Mindretal...« har været præget af en vigende holdning overfor »Thøgersen-gruppens Fremstød...«, hvilket resulterede i, at »...et tilfældigt Flertal i Polbureau...« gennemførte »...en Eksklusion af ledende Partikammerater.« Denne var »...ikke politisk motiveret og ikke forlangt af nogen Grundorganisation i Partiet, ligesom de mest elementære Regler for indre Partidemokrati ikke blev fulgt.« Kort tid før dette havde »...det samme tilfældige Flertal« nægtet at ekskludere Einar Nielsen, »...til trods for at der forelaa rigelig Grund hertil.«⁴⁶

Det der her benævnes som »Polbureaus Mindretal« og »et tilfældigt Flertal i Polbureau« må være identisk med den gruppe, som bestod af Kai Moltke og de »nye« i ledelsen, Lauritz Rasmussen, Holger Jensen, Holger Pedersen og Ragnhild Andersen. Denne gruppe havde flertallet i polbureau, indtil den havde vedtaget eksklusionerne af Aksel Larsen og Martin Nielsen; først efter denne handling synes den at have mistet sit flertal, ved at nogle sagde fra overfor dens linie og sluttede sig til Aksel Larsen-gruppen.⁴⁷ Benævnelserne »Polbureaus Mindretal« og »et tilfældigt Flertal i Polbureau« er derfor kun korrekte for perioden efter den mislykkede eksklusion af Aksel Larsen og Martin Nielsen.

Det hedder i CK-mødets vedtagelse videre om partiledelsen: »Forholdene indenfor Partiledelsen...umuliggjorde næsten ethvert ordentligt, disciplineret Fraktionsarbejde i Arbejdsløshedsbevægelsen og begunstigede direkte Højrefløjens Fremstød mod denne Bevægelses rigtige Hovedlinje...«

Kort fortalt drejer hele kritikken af partiledelsen - dvs. flertalsgruppen omkring Kai Moltke - sig udelukkende om et punkt: Den har i sin holdning og sine handlinger været for venlig og lydhør overfor Th. Thøgersen-gruppen og for uvenlig og afvisende overfor Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen.

Det nye flertal i partiledelsen, gruppen bag Aksel Larsen og Martin Nielsen, var hverken venlige eller lydhøre overfor Th. Thøgersen-gruppen (»Højregruppen«). Dette fremgår klart af CK-mødets udtalelse, at kampen mod Th. Thøgersen og hans fløj nu skulle intensiveres, og at et opgør var

på vej. Det siges bl.a.: »Central-Komiteén konstaterer, at Kammerat Thøgersen, i stedet for at opfylde de Forpligtelser, Kongressen paalagde ham, i Praksis har fortsat sit partiskadelige Arbejde med regulær Fraktionsdannelse, og er ved sine sidste Fremstød gaaet saa vidt, at han direkte har betraadt Partispaltningens Vej...« - »C.K. Plenum gør for sidste Gang Kammerat Thøgersen og andre Kammerater opmærksom paa, at den fraktionelle Virksomhed og det Spaltningsarbejde, han er ansvarlig for, er uforeneligt med Medlemsskab i det kommunistiske Parti, og giver Polbureau alle Fuldmagter til at træffe de Forholdsregler, som maatte vise sig fornødne for at hævde Partiets politiske Linie, sikre dets Enhed og standse det partiforbryderiske Spaltningsarbejde.« Hermed var det sagt tydeligt og klart, at det nye flertal i partiets ledelse ikke ville tolerere Th. Thøgersen-gruppens holdning og aktiviteter. Al opposition mod og kritik af partiets politik og af ledelsen skulle ophøre, og den vaklende partidisciplin genoprettes.

Centralkomite-mødet i juni 1931 var et vendepunkt i de kaotiske interne forhold, som havde hersket i D.K.P. siden januar 1930. Beslutningerne på dette møde og dets resultat i det hele taget markerede nemlig klart, at Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen var gået sejrende ud af stridighederne og magtkampen med gruppen omkring Kai Moltke, der hidtil havde været dominerende i partiledelsen. Endvidere markerede mødet, at en ny og skærpet kurs i opgøret med oppositionsgruppen omkring Th. Thøgersen var indledt. Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen havde nu opnået og markeret sin dominerende indflydelse og position i partiets ledende organer. Et konkret resultat af dette magtskifte var, at Aksel Larsen nu blev redaktør og Martin Nielsen forretningsfører på Arbejderbladet.⁴⁸

Opgøret med Th. Thøgersen-gruppen august 1931.

Det fremgår klart af de på CK-mødet vedtagne »Politiske Teser«, at den nye dominerende gruppe omkring Aksel Larsen og Martin Nielsen i partiets ledelse ikke fortsat ville tolerere Th. Thøgersen-gruppens holdning og aktiviteter. Fordømmelsen er skarp, og den har karakter af et ultimatum: Enten indordning under partiledelsen og dennes linie - eller eksklusion af partiet.

Trods dette synes Th. Thøgersen-gruppen stadig ikke at have ændret sin holdning overfor partiets nye politiske linie, og den synes at have fortsat sin oppositionelle virksomhed. Modsætningsforholdet fik en dramatisk kulmination i det såkaldte »Slaget på Kultorget« i august 1931.⁴⁹ En af Th. Thøgersens tilhængere, Otto Glæsner, indfandt sig en dag i august på partikontoret på Kultorget - sandsynligvis for at skælde ud over partiledelsens angreb på Th. Thøgersen. Dette besøg på partikontoret udviklede sig til et korporligt slagsmål mellem O. Glæsner og partisekretær Arne Munch-Petersen.

Denne episode forårsagede, at partiledelsen nu gjorde alvor af sine

trusler om organisatoriske forholdsregler overfor Th. Thøgersen-gruppen. I Arbejderbladet offentliggjordes 28/8-1931 følgende meddelelse: »...Polbureau (har) enstemmigt fundet det fornødent at ekskludere Thøger Thøgersen, Oskar Glæsner, Otto Glæsner og Vagn Darré af Danmarks kommunistiske Parti grundet paa deres opportunistiske Afvigelser fra Partiets Linje, deres organiserede principløse Fraktionskamp mod Partiets og Kominterns Linje og deres fuldkommen udisciplinerede Optræden. Partiet kan ikke fortsat finde sig i, at en Fraktion inden for Partiet med alle til Raadighed staaende Midler søger at modarbejde den af Kommunistisk Internationale lagte Linje, ja endog gennem Terror og fascistiske Metoder søger at hindre Gennemførelsen af Partiets Linje...« Man kan nok sige, at partiledelsen med sit voldsomme ordvalg, der må hentyde til slagsmålet på partikontoret, overdramatiserede situationen en del.

Partiledelsen må også have sendt en indberetning i et lignende ordvalg angående situationen i partiet til E.K.K.I. i Moskva, for i samme nummer af Arbejderbladet offentliggjordes et telegram fra E.K.K.I.: »Moskva, 23. August 1931. Vi fordømmer paa det skarpeste Thøgersens højreopportunistiske Spaltningsarbejde...EKKI er solidarisk med Partiledelsens Linje...Vi er af den Mening, at Thøgersen gennem sine desorganisatoriske Spaltningsforsøg har fortjent at blive udelukket af Partiet. Men for at give ham og hans Tilhængere en sidste Mulighed for at rette deres Fejl, indbydes Thøgersen til straks at komme herover, for at hans Sag kan blive undersøgt af internationale Kontrolkomité. Hvis han ikke kommer, maa hans Udelukkelse betragtes som endeligt bekræftet. E.K.K.I.'s Sekretariat.«

Th. Thøgersen efterkom »indbydelsen« og rejste til Moskva. Her behandledes hans sag i den internationale kontrolkomité, og herunder indvilgede Th. Thøgersen i offentligt at fordømme og tage afstand fra »sin Fraktionsvirksomhed«, og herefter annullerede kontrolkommissionen eksklusionen af ham. I stedet tildeltes han »en streng Irettesættelse« og han fik forbud imod »enhver Indblanding i Danmarks kommunistiske Partis Anliggender.«⁵⁰ Tilladelse til at forlade Sovjetunionen og rejse tilbage til Danmark igen kunne han i de følgende år ikke få p.g.r.a. Aksel Larsen-ledelsens nej til at lade ham vende tilbage. Først i foråret 1936 opnåede han hjemrejse tilladelse - takket være en energisk indsats herfor af Rich. Jensen.⁵¹ Med Th. Thøgersens afrejse var Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen for en tid befriet for en af sine ivrigste kritikere og modstandere.

Th. Thøgersens ven og meningsfælle, Rich. Jensen, hvis modvilje mod Aksel Larsen-gruppen ikke var mindre end Thøgersens, tværtimod, gik det derimod bedre. Han bevarede og styrkede i de følgende år sin position og indflydelse i D.K.P.⁵² I efteråret 1931 gjorde Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen et forsøg på at få ekskluderet Rich. Jensen, men dette blev bremsat af et telegram fra Komintern, der beordrede, at alle

organisatoriske forholdsregler mod Rich. Jensen skulle standses. Årsagerne til Kominterns kategoriske veto mod eksklusion af Rich. Jensen var, at han som leder af den kommunistiske fraktion blandt søfyrbøderne og sømændene repræsenterede en betydelig indflydelse, der var værdifuld både for D.K.P. og for Komintern. Den afgørende årsag til Rich. Jensens urørlighed var imidlertid sikkert den, at han var en ret vigtig og betroet person i Kominterns mere eller mindre hemmelige internationale organisation. En væsentlig del af Kominterns skjulte og illegale aktiviteter foregik indenfor rammerne af den kommunistisk dirigerede internationale organisation af søfolk og havnearbejdere (ISH) til hvilken Rich. Jensen havde udbredte kontakter, og i hvis arbejde han var involveret.

Aksel Larsens forsøg på også at få Rich. Jensen ekskluderet blev altså bremsat af Komintern. På den følgende partikongres i slutningen af december 1932 blev Rich. Jensens position og betydning understreget og styrket derved, at han kom ind som medlem af partiets forretningsudvalg.⁵³ Som det fremgår af Rich. Jensens erindringer og Kai Moltke: Fire år i fangedragt, var modsætningsforholdet mellem Aksel Larsen og Rich. Jensen i de følgende år fortsat stærkt og dybt. Det kulminerede i april 1940, hvor Rich. Jensen på grund af uenighed med Aksel Larsen-ledelsen om holdningen til den tyske besættelse blev ekskluderet af D.K.P.

Et andet fremtrædende medlem af Th. Thøgersens oppositionsgruppe var Otto Melchior. I følge Arbejderbladet⁵⁴ fortsatte han også efter Th. Thøgersens forvisning til Moskva det »Fraktionelle Fremstød« mod partiet. Da han trods gentagne kraftige opfordringer fra partiledelsens side ikke ville fravige eller fordømme sin holdning blev han i januar 1932 ekskluderet.⁵⁵ Efter et par år ude i kulden blev han i 1934 genoptaget i D.K.P. I den anledning skrev han i partiets nystartede »Kommunistisk Tidsskrift«⁵⁶ en selvkritisk, bekendende bordsartikel, hvor han uden forbehold erkender og fordømmer sin deltagelse i Th. Thøgersens gruppens »Opportunistiske Fraktionskamp« mod partiets og Kominterns linje. Hovedtemaet i hans artikel er dette, at partiet op til 1931 var en betydningsløs sekt uden kontakt med masserne, men at en positiv udvikling henimod en bred kontakt med arbejdermasserne har været i gang siden 1931. Det hedder bl.a.: »Naar vort fraktionelle Fremstød kunne spille en sådan Rolle, stod dette igen i Vekselvirkning med Partiets almindelige sekteriske Tilværelse paa de fleste Omraader.« - »For os, der var med i Partiet i dets sekteriske Periode...er det vel i Dag særlig klart, at den afgørende Vending for D.K.P. er sket i det sidste Par Aar.«

Endnu en af Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppens modstandere gled som følge af det ændrede magtforhold i nogle år bort fra position og indflydelse i D.K.P. Det var Kai Moltke. Han havde ikke direkte tilhørt Th. Thøgersens oppositionsgruppe, men han havde som nævnt tilhørt det »tilfældige Flertal« i forretningsudvalget,⁵⁷ der vedtog at ekskludere Aksel Larsen og Martin Nielsen. Efter nogle stridigheder med Aksel Larsen-

Martin Nielsen flertallet i vinteren 1931/32 bl.a. om partiets faglige politik og partiets samarbejde med en sønderjysk I.S.-præget bondebevægelse så besluttede Kai Moltke i foråret 1932 at forlade landet og rejse til Moskva. Han var blevet træt af skænderiet »...efter to års uafbrudt indre dansk partiopgør i D.K.P.« - og på eget initiativ og frivilligt afrejste han i april 1932 til Moskva.⁵⁷ I de følgende år havde Kai Moltke, ligesom Th. Thøgersen, vanskeligheder med at opnå hjemrejsetilladelse igen; han fik afslag på flere anmodninger herom. Årsagen hertil var, at D.K.P.-ledelsen p.g.r.a. hans oppositionelle holdning ikke ønskede hans tilstedeværelse i Danmark. Først i 1936 lykkedes det Kai Moltke at få tilladelse til at forlade Moskva og rejse hjem.⁵⁸

Partiets faglige sekretær siden januar 1930, Lauritz Rasmussen, der også hørte til modstanderne af Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen og ligeledes havde været med i forsøget på at ekskludere de to, beretter om sin skæbne på partiets kongres i slutningen af december 1932, at »...jeg røg selvfølgelig ud med fynd og klem.«⁵⁹

D.K.P.'s situation efter Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppens sejr i partistriden.

Resultatet af begivenhederne i partiets interne forhold fra maj 1931 til januar 1932 var dette, at Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen klart havde besejret og splittet Th. Thøgersen-gruppen og dennes sympatisører i partiets ledelse, og således konsolideret sin nyvundne magt og indflydelse i partiet.

Parallelt med gennembrudet og konsolideringen på den indre front i partiet opnåede Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen også i partiets udadvendte virksomhed tydelige resultater. Gennem en ihærdig indsats konsolideredes det vaklende Arbejderbladet; fra januar 1932 kom det to gange om ugen mod før kun en, og dets oplag var i fremgang.⁶⁰ Partiet udfoldede stor aktivitet gennem foranstaltninger af demonstrationer og møder, hvor der blev tordnet mod »den socialfacistiske Stauning-regering.« Det såkaldte »Nakskov-oprør« i februar og maj 1931 og den efterfølgende retssag i oktober mod nogle af dettes ledere blev omfattende og dygtigt udnyttet af partiet til en landsomfattende protestbevægelse.⁶¹ (Det var under en af disse demonstrationer at Aksel Larsen talte til en stor skare demonstranter stående i en robåd på kanalen mellem Højbro og Holmens Bro. Herfor fik han senere et bødeforlæg på 25 kr.)⁶²

Indenfor fagbevægelsen satte partiet også ind med en forstærket aktivitet. Gennem organiseringen af oppositionelle grupper og fraktioner i fagforeninger, på arbejdspladser og blandt de arbejdsløse på kontrolstederne skabte partiet i 1932 en landsomfattende bevægelse - den såkaldte Revolutionære Fagopposition, R.F.O. Denne bevægelse fik i løbet af 1932 et vist omfang og betød for partiet mange nye kontakter og øget indflydelse i adskillige fagforbund.⁶³

Det var således klart, at D.K.P. i perioden 1931-32 opnåede resultater og fremgang i sit politiske og faglige arbejde i form af en bredere kontakt med og øget tilslutning fra arbejderklassen. Den konkrete og politisk betydningsfulde manifestation af denne fremgang blev partiets store stemme-fremgang og Aksel Larsens og Arne Munch-Petersens indvælgelse i Folketinget ved folketingsvalget i november 1932. Hermed havde D.K.P. fået sit parlamentariske gennembrud.

Kort efter successen ved folketingsvalget afholdt D.K.P. partikongres, det skete 29/12-1932. Resultatet af denne blev, at partistridens og valgets sejrherre endeligt befæstede deres dominans i partiet. Aksel Larsen blev partiformand, Martin Nielsen redaktør af Arbejderbladet og Arne Munch-Petersen partiets sekretær.⁶⁴

Sejrherrenes version af D.K.P.'s historie.

Oftes går det sådan, at historien om dramatiske begivenheder, politiske kampe og stridigheder og andre opgør udformes og skrives af sejrherren. Dette blev også tilfældet med historien om udviklingen og stridighederne i D.K.P. i denne periode. Det blev Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen, der udformede D.K.P.'s historie, og deres version var i hele den periode, hvor de dominerede partiet, den absolut eneherkende.

De første skridt til udformningen af de nye partimagthaveres version af partiets historie i den forløbne periode blev taget allerede i 1932, da der - som led i optakten til den kommende partikongres - i Arbejderbladet offentliggjordes en historisk tilbageskuende artikel: »Danmarks Kommunistiske Parti gennem 2 1/2 Aar.«⁶⁵ Hovedindholdet af den her fremførte version af partiets historie i den forløbne periode er et skarpt fordømmende angreb på alle hidtidige ledelser af partiet og en total forkastelse og underkendelse af deres og partiets politiske indsats og resultater. Ernst Christiansen-Sigv. Hellberg-ledelsens politik karakteriseres som et åbent forsøg på likvidering af partiet. Th. Thøgersen-ledelsen, der kom til magten i 1927, gled efterhånden ud i en »...opportunistisk Passivitet. Den eneste form for Aktivitet blev de fuldkommen principløse Fraktionskampe.« Det »Aabne Brevs« kritik af partiets politik og dets retningslinjer for en ny linje blev anerkendt af Th. Thøgersen-ledelsen, men det var kun en »Læbebekendelse«, og Th. Thøgersen-gruppen fortsatte - også efter partikongressen i juli 1930 - »sin Kamp mod Partiets Linje og kritiserede ansvarslost den af Kongressen valgte Ledelse.« Perioden fra partikongressen frem til CK-mødet i juni 1931 var præget af fraktionskampe og opløsning både af partiets og bladets apparat, og partiet havde »...kun paa Arbejdsløshedsbevægelsens Omraade positive Resultater af opvisning, medens alle andre vigtige Arbejdsomraader laa brak...« I denne situation foretog Th. Thøgersen-gruppen med støtte fra Kai Moltkes »tilfældige Flertal i Pol. Bureau« et »nyt Fremstød mod Partiet«. Med CK-mødet i juni 1931 skete vendingen i partiets linje og arbejde. På dette møde »fjernedes

nogle af de værste opportunistiske Hæmninger for Partiets revolutionære Udvikling eller trængtes i Baggrunden.« Resultatet af dette var, at »Partiets Aktivitet steg paa alle Omraader.« Med det formål at hindre vendingen og at spalte partiet forsøgte Th. Thøgersen-fraktionen i august 1931 et sidste fremstød, som også blev slået tilbage. Efter at Th. Thøgersen var kaldt til Moskva blev der af partiet gennemført en likvidering af Th. Thøgersen-fraktionen. Den positive betydning af partistridens udfald sammenfattes i artiklen således: »Overvindelsen af de opportunistiske Hæmninger og Gennemførelsen af Partiets politiske Linie muliggjorde, at Partiet overvandt sin tidligere Isolerethed og kom i Spidsen for store Arbejdermasser.«

Denne version af partiets historie til og med dets gennembrud i 1932 finder man gentaget i alle partiets egne fremstillinger fra Aksel Larsens formandsperiode. Det hedder således i en D.K.P.-partihistorie, som udsendtes omkring 1950, om »gennembrudsperioden« bl.a.: »Først 1930-31 skete omsvinget i Danmarks kommunistiske Partis historie...Det skete først, da partiet fik en ny ledelse...« og efter at Kommunistisk Internationale gennem Det åbne Brev havde grebet retledende ind overfor partiet.⁶⁶ Videre siges det, at gruppen Thøgersen-Rich. Jensen fortsatte »...det skæbnesvangre fraktionsarbejde i partiet...«⁶⁷ Om Aksel Larsens og Martin Nielsens rolle siges det, at: »Allerede 1931 optrådte partiet som fører for arbejdsløshedsbevægelsen, og det var Aksel Larsen og Martin Nielsen, der organiserede de arbejdsløses utilfredshed...« - »Der kom nu en ny ledelse, og det blev nu Aksel Larsen og Martin Nielsen, der blev ansvarlige for den opgave at bringe orden i partiets organisation og i bladets forhold.«⁶⁸

I 1946 skrev Aksel Larsen bl.a. følgende om D.K.P.'s historie: »Det kommunistiska partiet saknade under sina första år förmågan att omsätta den marxistiska teorin i praktisk politisk handling och förmådde inte främtråda som ledare och förtrupp för Danmarks arbetande folk i kampen för en bättre värld. Partiets utveckling började först 1931, då det kämpade sig ut ur de inre stridigheterna och praktiskt tog ledningen i arbetarnas dagliga kamp.«⁶⁹

Et udvalg af partiformanden Aksel Larsens taler og artikler, som partiet udsendte i 1953, har Martin Nielsen i et forord givet et kort rids af partiets historie. Indholdet er i hovedlinierne identisk med de ovenfor nævnte fremsættelser, men Martin Nielsens er bemærkelsesværdig på to punkter: Kritikken og fordømmelsen af partiets ledelser og deres indsats indtil omsvinget omk. 1930 er meget skarp; de pålægges det fulde ansvar for, at D.K.P. i 1920'erne - trods gode objektive betingelser - forblev et isoleret og betydningsløst parti. Til gengæld er hyldesten og rosen til lederen siden 1932, Aksel Larsen, ganske uforbeholden og overstrømmende. Han alene er skaberen af den kommunistiske bevægelse i Danmark. Denne hyldest til Aksel Larsen er tydeligt præget af den persondyrkelse, som i Stalin-

perioden var karakteristisk for de kommunistiske partier. Nogle citater fra Martin Nielsens forord kan illustrere dette: »Tyvernes revolutionære og kommunistiske arbejde og politik i Danmark er historien om *opportuniste* og *sektarisme*, om *fraktionskampe* og *principløs revolutionær fraseologi*.« - »På dette tidspunkt (under krisen i 31/32) er det, at *Aksel Larsens* og *Kommunistisk Partis massepolitik* for alvor kommer ind i det politiske billede i Danmark. Endnu før Aksel Larsen overtog ledelsen af Kommunistisk Parti som dets formand, havde han påbegyndt et arbejde blandt de arbejdsløse i København, et arbejde, der skulle blive udgangspunktet for den bredeste og stærkeste arbejdsløshedsbevægelse, vort land har set.« - »Aksel Larsens betydning for *vendingen i det kommunistiske parti* kan ikke blot måles af den kendsgerning, at mens partiet i 1929 ved folketingsvalget kun mønstrede 3.656 stemmer over hele landet, fik det ved valget den 16. november 1932 17.162 stemmer - men frem for alt derved, at hans udadvendte massearbejde blandt de arbejdsløse, i fagbevægelsen og på bedrifterne, brød *partiets isolation* og skabte det kuld af *nye ledere*, der bar partiet frem i trediveerne...«⁷⁰ (Alle fremhævelser er Martin Nielsens.)

Disse fremstillinger af D.K.P.'s historie er ikke i overensstemmelse med den historiske virkelighed. De er tilpasset og indrettet efter de daværende partimagthaveres ønsker og behov; de er ikke blot subjektive - men også ensidige og propagandistiske. Deres formål er primært at fremhæve og forherlige Aksel Larsen-gruppens positive betydning og uundværlighed for partiet. Deres indhold er sagt med få ord: Alle kommunistiske ledere før Aksel Larsen søgte med held at ødelægge og isolere partiet, mens Aksel Larsen tværtimod gav det nyt liv, kontakt med masserne, fremgang og gennembrud.

I denne version er der to væsentlige punkter, hvor det virkelige forløb efter min mening var et andet, end det partihistorien postulerer:

1. Forløbet af de interne stridigheder i partiet - specielt fraktionskampenes karakter og betydning.

2. Personen Aksel Larsens betydning for partiets gennembrud.

1. De voldsomme beskyldninger den nye partiledelse i 1932 rettede mod Th. Thøgersen-gruppen for ødelæggende fraktionsarbejde og partispaltnings-forsøg kan med lige så stor ret vendes og rettes mod Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen og dennes aktiviteter i denne periode. Fra sin hjemkomst fra skolingsopholdet i Sovjetunionen i foråret 1929 og frem til sin overtagelse af partiformandsposten i december 1932 udfoldede han - først som partiets Københavns-sekretær, dernæst som leder af »Fællesudvalget for De Arbejdsløse« og sidst som redaktør af Arbejderbladet - en succesfuld fraktionel virksomhed mod og en skarp kritik af partiets daværende ledelse og sine modstandere i Th. Thøgersen-gruppen.

2. De partihistoriske fremstillinger tillægger Aksel Larsen og hans indsats specielt i arbejdsløshedsbevægelsen en meget væsentlig betydning for skabelsen af det kommunistiske partis gennembrud. Det er efter min

mening en for enkel forklaring. Aksel Larsen skabte ikke alene D.K.P.'s gennembrud, andre faktorer havde ligeså stor - måske større - indflydelse på partiets udvikling. Hele den politiske, økonomiske og sociale situation i årene 1930-32 må tages med i betragtning, og der er ingen tvivl om, at man heri finder de væsentligste forudsætninger for og faktorer bag D.K.P.'s gennembrud. Det, som kommunisterne selv benævner de »objektive betingelser« for partiets vækst var i denne periode gunstigere end vel nogensinde tidligere i D.K.P.'s historie. I denne situation fik Aksel Larsen af D.K.P.'s ledelse den opgave at organisere og lede partiets arbejdsløshedsbevægelse. Dette arbejde udførte han med stor iver og taktisk dygtighed med det resultat, at både hans egen og partiets position og indflydelse styrkedes.

Det, der skabte partiets vækst og gennembrud, var kombinationen af den for partiet gunstige økonomiske og politiske situation med Aksel Larsen-gruppens energiske og dygtige indsats i arbejdsløshedsbevægelsen og endvidere dens effektive arbejde indadtil i partiet, hvor al splittelse og uenighed blev bekæmpet og en disciplineret enighed blev tilvejebragt i partiets ledelse og organisation.

Bilag 1.

Stemmetal for D.K.P. og Socialdemokratiet ved folketingsvalgene 1918-1932.

<i>Dato</i>	<i>D.K.P.</i>	<i>Soc. Dem.</i>
22/4 -1918	S.A.P: 1410 (1)	262796
26/4 -1920	V.S.P: 3903 (2)	300345
6/7 -1920	V.S.P: 2439 (3)	285166
21/9 -1920	V.S.P: 5160	389653
11/4 -1924	6219	469949
2/12 -1926	5678	497106
24/4 -1929	3656	593191
16/11-1932	17179	660839

- (1). Socialistisk Arbejderparti opstillede kun kandidater i Kbh.
 - (2). Venstresocialistisk Parti opfyldte ikke valglovens krav og opstillede ikke som parti, men opstillede 11 kandidater udenfor partierne.
 - (3). V.S.P. deltog med kandidater udenfor partierne.
- Kilder:* Stat. Med. og Statistisk Aarbog.

Stemmetal for D.K.P. ved de kommunale valg i 1925 og 1929.

<i>Marts</i>	Kbh./Frdrbrg.	1500
	Esbjerg	
	Århus	678
<i>Marts 1929</i>	Nyborg	
	Kbh./Frdrbrg.	1182
	Ålborg	61
	Århus	260
	Esbjerg	105
	Haderslev	87
	Hjørring	36
	Middelfart	43
	Nyborg	116
	Sønderborg	104
	Vester Egede	14
	i alt	2008

Kilde: Stat. Med.

Bilag 2.

D.K.P.'s partikongresser 1919-1932.

Tid/sted

Valgt til ledende poster

9/11-1919. Danmarks venstresocialistiske Parti stiftes i Fredericia.

Ernst Christiansen (formand).
Siv. Hellberg, Johs. Erwig.

29/2-1/3-1920. D.v.P. afholder kongres og vedtager program.

Samme som ovenfor.

7/11-1920. Kongres hvor D.v.P. skifter navn til D.K.P. og accepterer K.I.'s 21 optagelsesbetingelser.

Samme som ovenfor.

12/2-1922. »Hellberg-partiet«, kongres i Odense.

Samme som ovenfor + Marie Nielsen og Th. Thøgersen.

12/-1922. »Kuppartiet« eller Enheds-partiet, kongres i København.

Karl V. Jensen, Aage Jørgensen, Niels Johnsen, Robert Klitfort.

Juli 1922. »Kuppartiet« eller Enheds-partiet. Stillingtagen til direktiv fra EKKI om afslutning af de to.

27/8-1922. »Hellberg-partiet«, Kongres, stillingtagen til EKKI's direktiv om sammenslutning af de to partier.

Efteråret 1922. »Kuppartiet«, Enhedspartiet.	Otto Wolff (formand), Peter Thomsen, K. V. Jensen, Aksel Larsen, Th. Thøgersen.
Febr. 1923 i Århus. »Kuppartiet«, Enhedspartiet.	
Efteråret 1923. Samlingskongres, hvor de to partier atter samles til et parti.	Ernst Christiansen (formand), Hellberg, Johs. Erwig.
10-11/1-1926. Kongres i Nyborg.	Sigv. Hellberg, Martin Nielsen.
26-27/7-1930. Kongres i Kbh.	Svend Jensen, Holger Jensen, Lauritz Rasmussen, Kai Moltke.
29-31/12-1932. »Koncentrationskongressen«.	Aksel Larsen (formand), Martin Nielsen (red.), Arne Munch-Petersen.

Note: På grund af kildernes beskaffenhed kan listen over ledende personer ikke gøre krav på at være fuldstændig.

NOTER. I. D.K.P. 1920-1929.

1. Denne artikel er en omarbejdet og forkortet specialeopgave, som i 1974 udarbejdedes under Institut for Historie og Samfundsvidenskab ved Odense Universitet. Et eksemplar af specialet er afleveret til ABA.
2. E. Christiansen: Hvad vil Kommunisterne? Bortset fra titlen er dette programskrift identisk med det tidligere udsendte: Hvad vil Venstresocialisterne?
3. Der findes en udmærket bog om Moskva-teserne og debatten om disse i Norge omk. 1920: Knut Langfeldt: Moskva-tesene i norsk politikk. Oslo 1961.
4. C. H. Petersen: Danske rev. p. 232 f. Erwig, Marie Nielsen, Hellberg: Kommunisten kontra Syndikalister. I: Danske rev., p. 245.
5. Se herom: C. Sørensen: Syndikalisterne...p. 306 ff.
6. D.K.P.'s love indeholdt indtil 1924 en bestemmelse om urafstemning ved valg af ledelse og ved »...alle vigtige Beslutninger.« C.H.P.: Danske rev., p. 346 ff.
7. Komm. kontra Syndikalister. Aftrykt i: C.H.P.: Danske rev., p. 245 ff. E. Christiansen: men det gik...p. 125 ff. Karl V. Jensen: Udviklingen i...
8. Ved kampene om partikontoret skulle Thøgersen iflg. kupfolkene - have gjort noget så u-kommunistisk som fra et vindue at have råbt på den borgerlige lov og ordens håndhæverpolitiet. Kupfolkene harne og utilfredshed med ledelsen kan illustreres med flg. citat fra Arbejderbladet 3/3-1922: »Dertor vovede disse Løjsere, der hele deres Organisationsliv er flaskede op med andres Penge - først Socialdemokratiets, senere 3. Internationales - der aldrig har kunnet skabe en Bevægelse, der stod paa egne Ben, saa vover disse Spækjægere offentlig at kaste Smuds paa hæderlige revolutionære Arbejdere, der i Aarevis har ofret, medens de selv har levet paa Nas.«
9. Aksel Larsen ser tilbage, p. 21. C.H.P.: Danske rev., p. 269.
10. Et direktiv fra EKKI sommeren 1922 påbød en snarlig sammenslutning til eet parti under Thøgersens ledelse. Chr. Christensen og Sigvald Hellberg ekskluderedes, og E. Christiansen idømtes karantæne fra alle tillidsposter i partiet. C. H.P.: Danske rev., p. 255.

11. E. Christiansen: Men det gik...p. 132.
12. C.H.P.: Danske rev., p. 251.
13. do. p. 179 ff.
14. do. p. 269.
15. Arbejdernes Leksikon, bd. 2 sp. 200. Moltkes beretn. 1, p. 5. E. Christiansen: Men det gik...p. 136 ff. C.H.P.: Danske rev., p. 269.
16. C.H.P.: Danske rev. p. 134. Moltkes beretn. 1, p. 4-5. Efter Hellberg-ledelsens fald i 1927 sendtes Martin Nielsen på studiecophold i Moskva. Ved sin hjemkomst i 1931 havde han helt forladt det »partilikkvidatoriske« standpunkt.
17. Moltkes beretn. 1, p. 5. Aksel larsen ser tilbage, p. 22. Arbejdernes Leksikon, bd. 2, sp. 200. E. Christiansen: Men det gik...p. 152 ff.
18. C.H.P.: Danske rev., p. 130. E. Christiansen: Men det gik...p. 151 f.
- 18a. Arbejderbladet 15/2-1929.
19. D.K.P. havde tidligere udsendt to lignende programskrifter: I 1920 »Hvad vil Kommunisterne?«, og i 1924 i »Kommunistisk Aarbog«, begge forfattet af Ernst Christiansen.
20. Hvorfor et K.P.? p. 31.
21. do. p. 31.
22. C.H.P.: Danske rev. p. 275.
23. Se Stat. Med. og Stat. Aarbog.
24. E. Christiansen: Men det gik...p. 152.
25. Moltkes beretn. 1, p. 25 Arbejderbladet, nr. 18, 3/5-1929 og nr. 23, 7/6-29.
26. Moltkes beretn. 1, p. 26.
27. Arbejderbladet, nr. 18, 3/5-1929.
28. Uddrag af D.K.P.'s love §5.1: C.H.P.: Danske rev. p. 352.
29. Offentliggjort i Arbejderbladet, nr. 24, 14/6-1929.
30. Arbejderbladet, nr. 18, 3/5-1929 (Aksel Larsen). do nr. 19, 10/5-1929 (Mogens Fog).
31. do. nr. 23, 7/6-1929.
32. do. nr. 20, 17/5-1929.
33. do. nr. 23, 7/6-1929.
34. Se nedenfor.

Noter til 2. Kominterns »aabne Brev« til D.K.P.

1. De »21 Betingelser« for optagelse i Komintern (»Moskvateserne«), §12 og 16. Weber: Die Komm. Internat., p. 60-61.
2. Det »Aabne Brev« er refereret og citeret efter pjecen: For Komintern, p. 5-11.
3. For Komintern. Forklaring af fremmedord i pjecen, p. 38: »Bolshevikisk Aktivitet: Aktivt Arbejde blandt Masserne paa et klart revolutionært Grundlag.«
4. Gengivet i Arbejderbladet nr. 35, 30/8-1929
5. Afsnittet om udviklingen i Sovjetunionen skrevet på grl. af: C.H. Petersen: Kommunistens kættene, p. 51-93. Lange & Meyer: Arbejderinternasjonaler, p. 241 f. R. Conquest: Den stora terrorn, p. 17-39. Arbejdernes Leksikon 1, sp. 950 ff. E. I. Schmidt: 30 Aars., p. 129-140.
6. Internationalens program: Weber: Die Komm. Internat., p. 165-244. Dansk oversættelse udgivet af Arbejderforlaget 1933.
7. Retningslinjerne for den nye faglige politik udformedes nærmere gennem de såkaldte »Strassbourgteser«, som i jan. 1929 blev vedtaget af Røde faglige Internationale. Ifølge disse skulle kommunisterne opbygge en Revolutionær Fagopposition (RFO).
8. For Komintern, p. 5.
9. do. p. 9.
10. Arbejdernes Lek. 4 sp. 908. Weber: Die Komm. Internat., p. 376.
11. Moltke: Stalins gangere, p. 17. Moltkes beretn. 2, p. 3.
12. Moltkes beretn. 2, p. 3. Thorsen: Kuling...p. 93.

13. Aksel Larsen ser tilbage, p. 52. Moltkes beretn. 1, p. 9-10. Ifølge Moltkes beretn. 2, p. 7 afrejste Arne Munch-Petersen til Moskva i jan. 1930, og han bidrog i foråret 30 til rækken af artikler, der kritiserede Thøgersen-ledelsen (se note 26).
14. Moltkes beretn. 2, p. 3. Rich. Jensen: En omtumlet...p. 81. Brevet er dateret Moskva 17/12-1929. I arbejderbladet, nr. 2, 10/1-1930 er en artikel »Bedriftsceller« skrevet af K. Smith og dateret Moskva 16/12-1929. K. Smith henviser heri direkte til det »Aabne Brev«, han har altså kendt dets indhold nøje allerede før dets afsendelse fra Moskva.
15. Moltke: Stalins gengangere, p. 17. Rich. Jensen: En omtumlet...p. 81.
16. Aksel Larsen ser tilbage, p. 22 & 43.
17. E. I. Schmidt: 30 Aars...p. 3.
18. do. p. 223 & 221.
19. Materiale om D.K.P.'s Hist. 2, p. 58 & 61. Aksel Larsen: Taler og Artikler.... Martin Nielsens forord, p. 9-10. Nørlund: Det knager, p. 131-134.
20. Moltke: Stalins gengangere, p. 17. Moltkes beretn. 2, p. 5. En af den revolutionære venstrefløjs store skikkelser, Marie Nielsen, skrev i 1937 følgende præcise karakteristik af den kommunistiske partidisciplin: »Er man kommunist af overbevisning, så binder den kommunistiske disciplin ens handlefrihed.« (M.N.: Kampen om Trotskij. Udg. RSF, Kbh. 1972.)
21. Alle citater fra: Arbejderbladet nr. 2, 10/1-1930.
22. Moltkes beretn. 2, p. 5. L. Rasmussens beretn. p. 2. & 8.
23. Arbejderbladet nr. 2, 10/1-1930. Artiklen er dateret Moskva 16/12-29. I nr. 9, 28/2-1930 fulgte endnu en artikel af K. Smith: »Faglig Kamp«. Her giver han retningslinjer for, hvorledes D.K.P. skal organisere og lede den faglige kamp mod »Arbejdskøberne og deres Forbundsfæller-Socialdemokratiet.«
24. Arbejderbladet nr. 3, 17/1-1930.
25. For Komintern p. 9.
26. Moltkes beretn. 2, p. 13. L. Rasmussens beretn. p. 2-3.
27. Moltkes beretn. 2, p. 9 & 12. L. Rasmussens beretn., p. 2 & 8. Arbejderbladets nr. 4, 24/1-1930 er det sidste, hvor Thøgersen står anført som redaktør. Derefter er det H. Jensen. Thøgersens »arbejdsnedlæggelse« er altså sket i jan. 1930.
28. Moltkes beretn. 2, p. 12 nederst.
29. Materiale om D.K.P.'s hist. 2, p. 60.
30. Nørlund: Det knager...p. 134.
31. Kilder til dette afsnit: Moltkes beretn. 2, p. 13. L. Rasmussens beretn. p. 9-10.
32. Moltkes beretn. 2, p. 6.
33. E. Christiansen: Men det gik...p. 152 & 158. Interview med E. Chr. i Ekstrabladet 25/6-1930.
34. Kilder til dette afsnit: E. Christiansen: Men det gik...p. 153-156. Politiken, 13/6-1930. Ifølge Arbejderbladet nr. 14, 4/4-1930 blev Hellberg allerede i april ekskluderet af partiet.
35. D. 9/6-1930 offentliggjordes en erklæring fra den udtrådte gruppe, hvori de både begrundede deres udmeldelse af D.K.P. og indtræden i socialdemokratiet. Se: Aksel Larsen ser tilbage p. 43-44.
36. Arbejderbladet nr. 20, 16/5-1930.
37. do. nr. 23, 6/6-1930.
38. E. Christinasen: Men det gik...p. 155.
39. Arbejderbladet, nr. 25, 20/6-1930.
40. do. nr. 22, 30/5-1930, se også nr. 24, 13/6-1930.
41. do. nr. 6, 7/2-1930.
42. do. nr. 29, 18/7-1930.
43. do. nr. 24, 13/6-1930.
44. do. nr. 25, 20/6-1930 og nr. 26, 27/6.-1930.
45. Moltkes beretn. 2, p. 9-10. (se ovenfor p. 46-47).
46. Moltkes beretn. 2, p. 12-13. L. Rasmussens beretn. p. 3 & 9. L. Rasmussen fortæller, at han kom ind i partiledelsen næsten uden erfaringer i pol. og organisatorisk arbejde. Han blev

- således partiets faglige sekretær på et tidspunkt, hvor han dårligt nok kendte fagbevægelsen i København. (L. R.'s beretn. p. 11).
47. L. Rasmussens beretn. p. 16. Aksel Larsen ser tilbage, p. 49.
 48. Offentliggjort i Arbejderbladet nr. 31, 1/8 og nr. 34, 22/8-1930. Endvidere i pjecen: For Komintern, 1931.
 49. Moltkes beretn. 2, p. 9-10. »Notat om 1930-teserne« fra Moltke.
 50. Moltkes beretn. 2, p. 9-10.
 51. For Komintern, p. 11 & 15.
 52. do. p. 14-15.
 53. do. p. 15-16.
 54. L. Rasmussens beretn. p. 11.
 55. Aksel Larsen ser tilbage, p. 49.
 56. Nørlund: Det knager....p. 135.
 57. C. H. Petersen: Danske revolutionære, p. 269 f. E. I. Schmidt: 30 Aars.. p. 224 f.
 58. For Komintern, p. 38.
 59. Moltkes beretn. 2, p. 5.
 60. Arbejderbladet, nr. 40, 3/10-1930.
 61. Arbejderbladet, 16/5-1931.
 62. Materiale om D.K.P.'s Hist., 2, p. 61.
 63. Kongresbeslutningen fra juli 1930, For Komintern, p. 15.
 64. Moltkes beretn. 2, p. 5.
 65. For Komintern, p. 15, I kongresbeslutningen fra juli 1930 forlanges af Th. Thøgersen og Rich. Jensen »...aktivt Arbejde for det aabne Brev og Kongressens Beslutninger.«
 66. Moltkes beretn. 2, p. 14-15, 22. L. Rasmussens beretn. p. 14, 16.
 67. Rich. Jensen: En omtumlet Tilværelse, p. 42f. C.H. Petersen: Danske Revolutionære, p. 266-273.
 68. Moltkes beretn. 2, p. 17. Ifølge Moltkes beretn. var stemningen i Ålborg og Sønderborg-afdelingerne således, at man der hverken ville se eller høre medlemmerne af den nye partiledelse - undtagen Kai Moltke og Ragnhild Andersen. Dette kan naturligvis ikke tages som et generelt udsagn om holdningen i hele partiet, men det er uden tvivl typisk for de dele af partiet, der støttede Th. Thøgersen og Rich. Jensen.
 69. L. Rasmussens beretn. p. 8.
 70. Ifølge Moltke: Stalins gengangere, p. 19, anvendtes følgende betegnelser for partiets ledende organer: Hovedbestyrelse eller hovedstyrelse-centralkomité. Forretningsudvalg=polit-bureau. Om modsætningerne indenfor partiets forretningsudvalg - se: Politiske Teser fra D.K.P.'s Central-Komité-møde 21/22-juni 1931. For Komintern p. 34.
 71. Moltkes beretn. 1, p. 16 f. L. Rasmussens beretn.. p. 6, 16-17. E. I. Schmidt: 30 Års...p. 91-93, 229. Rich. Jensen: En omtumlet...p. 93-94.
 72. Ifølge Moltkes Beretn. 1, p. 17, var årsagen til partiets økonomiske sammenbrud og de deraf følgende vanskeligheder med at få Arbejderbladet ud, at det nævnte kvartalsbeløb fra det tyske kommunistparti i foråret 1931 udeblev. Dette pengestop skyldtes et fraktionelt fremstød fra Aksel Larsen-Martin Nielsen-gruppen, der med det formål at lamme partiledelsens muligheder for at klare sine opgaver gennem internationale kontakter sørgede for at pengene udeblev. Det øvrige kildemateriale hverken be- eller afkræfter Kai Moltkes forklaring på sammenbruddet i foråret 1931. Det er muligt dette spørgsmål om pengetilførsler fra Tysklands kommunistiske Parti kunne belyses nærmere gennem tyske kilder, da der findes tyske arkivalier angående partiets finansielle forhold. (Se: Weber, Hermann: Die Wandlung des deutschen Kommunismus, bd. 1, p. 308-311). For Kai Moltkes fremstilling taler den omstændighed, at sammenbruddet for partiledelsen straks blev udnyttet af Aksel Larsen og Martin Nielsen til et fremstød mod denne, der resulterede i at de to blev henholdsvis redaktør og forretningsfører på Arbejderbladet. (Se: Aksel Larsen ser tilbage, p. 56. For Komintern p. 34).

Noter til 3. Aksel Larsen-gruppen og arbejdsløshedsbev.

1. Kommunistisk Internationales program fra 6. verdenskongres, p. 27ff.
2. E. Olsen: Danm.'s økon.hist., p. 135 & 197. Dich: Arbejdsløshedsproblemet...p. 70. Ifølge Dich var arbejdsløshedsprocenten i vinteren 1930/31: Decbr: 25,1%, Jan: 24,2%, Febr: 24,5%, Marts: 22,1%.
3. Moltkes beretn. 1, p. 11-12.
4. For Komintern, p. 18.
5. L. Rasmussens beretn. p. 3.
6. Om D.A.O.-aktioner: Berlingske Tidende, 3/1-, 4/1-, 7/1-, 9/1-, 13/1-1931.
7. Se: Berlingske Tidende og Social-Demokraten decbr. 1930/jan. 1931.
8. Arbejderbladet, nr. 50, 12/12-1930.
9. Om D.A.O.: Carl Madsen: Vi skrev loven, p. 95-97. Moltkes beretn. 1, p. 27-30. »Hvad D.A.O. vil!«. Udg. af D.A.O. 1931. Aksel Larsen ser tilbage, p. 48.
10. Arbejderbladet, nr. 43, 24/10-1930. L. Rasmussens beretn. p. 3-5.
11. Aksel Larsen ser tilbage..., p. 49-56. L. Rasmussens beretn. p. 5. Moltkes beretn. 2, p. 17-18.
12. Solidaritet. Udg. af »Fællesudvalget for De Arbejdsløse i København.« Nr. 1, 14/2-1931.
13. Efter dagældende lovgivning havde arbejdsløse kun ret til understøttelse et begrænset antal dage. Når disse var opbrugt, så var der de kommunale hjælpe-kasser og fattigvæsenet.
14. Modtagelse af fattighjælp medførte fortabelse af almindelige borgerlige rettigheder - bl.a. stemmeretten.
15. Solidaritet, nr. 1, 14/2-1931.
16. Aksel Larsen ser tilbage...p. 51ff.
17. L. Rasmussens beretn. p. 3-4.
18. Solidaritet, nr. 1, 14/2-1931.
19. Aksel Larsen ser tilbage ...p. 50. Om den såkaldte »Enhedsfront fra neden«-taktik: E. I. Schmidt: 30 Års...p. 115-119.
20. L. Rasmussens beretn. p. 4. Aksel Larsen ser tilbage...p. 52.
21. E. I. Schmidt: 30 Års...p. 225. Nørlund: Det knager...p. 153-54. Materiale om D.K.P.'s hist. 2, p. 62. L. Rasmussens beretn. p. 4. Aksel Larsen: Taler og artikler...Forord af Martin Nielsen, p. 10-11.
22. Kommunisterne kaldte med en hånligt-ironisk tone Københavns Kommune for »Den røde Kommune«.
23. Aksel Larsen ser tilbage...p. 54.
24. L. Rasmussens beretn. p. 7.
25. Moltkes beretn. 2, p. 18.
26. Solidaritet kom første gang i februar 1931, nr. 2 i marts. Ansvarshavende red. for de to første nr.: Aksel Larsen. Nr. 3 kom 1/5-1931, nu var det »Organ for den revolutionære Fagopposition i Danmark« (RFO)).
27. Solidaritet nr. 2, 27/3-1931.
28. do.
29. Aksel Larsen ser tilbage p. 51. A.L. nævner (p. 52), at han ikke havde tid til at skrive artikler om arbejdsløshedsbevægelsen i Arbejderbladet, fordi han var fuldt optaget af arbejdet med at lede bevægelsen. Men, som nævnt, havde han tid til at skrive i og redigere bevægelsens eget blad, Solidaritet.
30. Aksel Larsen ser tilbage p. 54.
31. do. p. 50.
32. L. Rasmussens beretn. p. 7.
33. Aksel Larsen ser tilbage, p. 55.
34. do. p. 55.
35. L. Rasmussens beretn. p. 6-7. Moltkes beretn. 2, p. 18-19.
36. Moltkes beretn. 2, p. 18.
37. L. Rasmussens beretn. p. 7.

38. Moltkes beretn. 2, p. 18-19. L. Rasmussens beretn. p. 7-8. Aksel Larsen ser tilbage...p. 55-56. Ifølge disse kilders oplysninger var der i Forretningsudvalget (Polbureau) 7 medlemmer. Heraf deltog de 5 i mødet, hvor eksklusionen blev vedtaget med 3 st. mod 2 medlemmer af Forretningsudvalget var fraværende, ifølge Aksel Larsen var det ham selv og maler Chr. Larsen.
39. Aksel Larsen ser tilbage...p. 55. Moltkes beretn. 2, p. 19. L. Rasmussens beretn. p. 8.
41. Aksel Larsen ser tilbage...p. 55-56. L. Rasmussens beretn. p. 6.
42. Moltkes beretn. 2, p. 18.
43. Aksel Larsen ser tilbage...p. 55. L. Rasmussens beretn. p. 6.
44. For Komintern, p. 32.
45. do. p. 32 ff. Aksel Larsen placerer i sin bog dette møde i maj. Det må være en fejlhuskning. Redaktørskiftet på Arbejderbladet, som var et resultat af mødet, skete først i slutningen af juni 1932.
46. Som ovenfor nævnt blev Einar Nielsen ekskluderet i maj 1931.
47. L. Rasmussens beretn. p. 7-8. Moltkes beretn. 2, p. 13.
48. Aksel Larsen ser tilbage...p. 56. C.H. Petersen: Danske revolutionære, bladliste p. 363.
49. Rich. Jensen: En omtumlet...p. 82-83.
50. Arbejderbladet, 11/12-1931.
51. C. H. Petersen: danske revolutionære, p. 271. Rich. Jensen: En omtumlet...p. 83.
52. Om Rich. Jensens position og virksomhed: L. Rasmussens beretn. p. 18. Moltkes beretn. 2, p. 30. Moltke: Fire år i fangedragt, p. 20. Carl Madsens beretn. p. 13. Rich. Jensen: En omtumlet tilværelse p. 71-76. E. Nørgaard i Politiken, 26/12-1973.
53. L. Rasmussens beretn. p. 22. Moltkes beretn. p. 28.
54. Arbejderbladet, 20/11-1931.
55. do. 15/1-1932.
56. Komm. Tidsskrift, nr. 6, 1934.
57. Moltkes beretn. 2, p. 25 & 27. Moltke: Stalins gengangere p. 16.
58. Moltke: Stalins gengangere p. 19-20.
59. L. Rasmussens beretn. p. 21.
60. Oplagstal for Arbejderbladet før det blev dagblad har jeg ikke set, men læserskaren må være vokset i takt med den øgede tilslutning til DKP.
61. Moltkes beretn. 2, p. 19-22. Aksel Larsen ser tilbage...p. 58-61.
62. Arbejderbladet, 30/10-1931.
63. Om den Revolutionære Fag-Opposition: Solidaritet, fra nr. 3, 1/5-1931. E. I. Schmidt: 30 Aars...p. 133-136, 228. Nørlund: Det knager...p. 154, 163 f.
64. L. Rasmussens beretn. p. 20 f. Arbejderbladet, nr. 102, 28/12-1932.
65. Arbejderbladet, 21/12-1932.
66. Materiale om D.K.P.'s hist., 2, p. 58.
67. do. p. 61.
68. p. 62.
69. Det nye Europa. Aksel Larsen. Den danske arbejderbevægelsens udvikling, p. 16-17.
70. Aksel Larsen: Taler og ... Forord, p. 8, 10, 11.

Kilder og litteratur.

D.K.P. var i mellemkrigsstiden og i den kolde krigs periode præget af en stor tillukthed udadtil. Det beskræbte sig bevidst på at undgå offentlighed omkring sit interne, organisatoriske liv. Af denne grund er det umiddelbart tilgængelige kildemateriale om D.K.P. begrænset til et ret snævert felt. For at forsøge at råde bod på dette har jeg til brug for denne afhandling indsamlet beretninger fra personer, der enten selv har været part i eller har været på nært hold af de i det følgende skildrede begivenheder. Disse personer er: Kai Moltke, medlem af D.K.P. indtil 1958, i perioden 1923-33 medarbejder ved Arbejderbladet og medlem af partiets ledelse. Lauritz Rasmussen, medlem af partiledelsen og partiets faglige sekretær fra januar 1930 til december 1932. Carl Madsen, landsretssagfører og forfatter. Endvidere har

Carl Heinrich Petersen hjulpet mig med oplysninger, og interviewet med Kai Moltke er lavet i samarbejde med ham. Disse beretninger er hovedkilderne for dette arbejde, og jeg er således de nævnte personer stor tak skyldig for deres hjælpsomhed og imødekommenhed.

Kilder og litteratur.

Utrykte kilder. Mundtlige beretninger fra:

Kai Moltke, (bånd, findes på Arbejderbev. Bibliotek og Arkiv).

Lauritz Rasmussen, (bånd).

Carl Madsen, (bånd).

Alfred Jensen, (mine notater).

Trykte kilder. Dagblade, ugeblade, tidsskrifter:

Arbejderbladet.

Socialdemokraten.

Politiken.

Solidaritets. Månedssblad udg.: Fællesudvalget for De Arbejdsløse i Kbh.

Kommunistisk Tidsskrift.

Pjæccer o.l.:

Christensen, Chr.: Moskva og Syndikalismen. 1921.

Christiansen, Ernst: Hvad vil Venstresocialisterne? 1920.

do.: Hvad vil Kommunisterne? 1921.

do. og Johs. Erwig: Striden i Socialdemokratiet. 1919.

do. do.: Fire Aars Kamp. 1918.

Erwig, Johs., Marie Nielsen og Sigvald Hellberg. Kommunist kontra Syndikalister. 1922.

For Komintern. Kommunistisk Internationales aabne Brev. Beslutninger fra D.K.P.'s sidste Kongres og CK-Møde. 1931.

Hvad D.A.O. vil. Udg.: De Arbejdsløses Organisation. 1931.

Jensen, Karl V.: Udviklingen i den revolutionære Bevægelse i Danmark. 1922.

Kommunismen. En Haandbog for Socialdemokratiet. 1924.

Kommunistisk Aarbog 1924. Red.: Ernst Christiansen. 1924.

Kommunistisk Internationales Program vedtaget af 6. Verdenskongres 1/9-1928. 1929.

Moskvatesene. Retningslinjer for Den kommunistiske Internationale. Det norske Arbeiderpartis Forlag, 1920.

Thøgersen, Thøger: Hvorfor et kommunistisk Parti? 1928.

do.: Stat, Kommune og Klassekamp. 1929.

Memoire-værker:

Christiansen, Ernst: Men det gik anderledes. 1960.

Jensen, Richard: En omtumlet tilværelse. 1957.

do.: Jeg fik 16 år. 1965.

do.: Hvem er Aksel Larsen?

Larsen, Aksel: Aksel Larsen ser tilbage. 1970.

do.: Valget. 1964.

Moltke, Kai: Stalins gengangere. 1970.

do.: Fire år i fængdrag. 1973.

Andet:

Petersen, Carl Heinrich: Danske revolutionære. 1970. (Antologi med biografier).

Statistiske Meddelelser.

Litteratur:

Arbeidernes Leksikon. Red.: J. Friis og T. Hegna. Oslo 1932-35.

Bertolt, Oluf, Ernst Christiansen og Poul Hansen: En bygning vi rejser, bd. 1 og 2. 1955.

Conquest, R.: Den stora terrorn.

Braunthal, Julius: Geschichte der Internationale, 1 - 2. 1961-63.

Danmarks kommunistiske Parti 1919 - 9. november - 1969. Red.: Alfred Jensen og Per Kristensen.

- D.K.P.'s grundskoling, hefte 4. Vort Parti.
 Det nya Europa. Utgiven till Sveriges Kommunistiska Partis Trettioårsjubileum. Stockholm 1946.
 Den danske Rigsdag 1849-1949, bd. 3.
 Dich, Jørgen S.: Arbejdsløshedspøblemet i Danmark 1930-38. Socialministeriets økonomisk-statistiske Undersøgelser. 1939.
 Kaarsted, Tage: Påskekrisen 1920. 1968.
 Lange, Halvard M. og Håkon Meyer: De politiske Arbeiderinternasjonaler 1914-1934. Oslo 1934.
 Madsen, Carl: Vi skrev loven. 1969.
 Materiale om Danmarks kommunistiske Partis Historie. (Tre duplikerede hefter udg. omk. 1950).
 Materiale til Danmarks kommunistiske Partis Historie. (Et duplikeret hefte, udg. omk. 1948-49).
 Nielsen, Marie: Kampen om Trotskij. Udg.: RSF, 1972.
 Nielsen, Martin: Forord til: Aksel Larsen: Taler og artikler gennem 20 år. 1953.
 Nørund, Ib: Det knager i samfundets fuger og bånd. 1966.
 Olsen, Erling: Danmarks økonomiske historie siden 1750. 1967.
 Petersen, Carl Heinrich: Kommunismens kættere. 1964.
 Politikens Danmarks Historie, bd. 13. 1965.
 Schmidt, Erik Ib: 30 års kommunistisk politik. 1948.
 Sperling, Johs.: En hilsen fra Johs. Sperling. 1971.
 Svensson, Bjørn: Sådan er kommunisterne. 1949.
 Sørensen, Curt: Den syndikalistiske ideologi i den danske arbejderbevægelse ca. 1910-21. Historie, Jyske Samlinger, 8. rk., 3, 1969.
 Thorsen, Svend: Kuling over Christiansborg. 1955.
 Under Samvirkets Flag. De Samvirkende Fagforbund 1898-1948. 1948.
 Weber, Hermann: Die Kommunistische Internationale. Hannover 1966.

Dänemarks Kommunistische Partei (DKP) 1919-1932.

Die DKP wurde am 9. November 1919 gegründet. Die Parteibildung geschah durch einen Zusammenschluss von Teilen dreier unterschiedlicher linker Organisationen: 1) dem Sozialdemokratischen Jugendverband, der kurz zuvor die Verbindungen zur Sozialdemokratie unterbrochen hatte, 2) der Sozialistischen Arbeiterpartei, die 1918 gegründet worden war, 3) der syndikalistischen Bewegung.

In dem Aufsatz wird versucht die Entwicklung dieser Partei von ihrer Gründung 1919 bis zu ihrem politischen und parlamentarischen Durchbruch bei der Folketingswahl vom November 1932 darzustellen. Die Darstellung konzentriert sich um die innere, organisatorische Entwicklung - d.h. um die ideologischen, politischen und persönlichen Widersprüche und Auseinandersetzungen in den führenden Organen der Partei.

Die DKP 1919-1929. Hier werden zuerst einige der Ereignisse geschildert, die zur Bildung der DKP führten. Durch den Zusammenschluss der Partei aus unterschiedlichen linken Gruppen, war sie von Anfang an mit inneren Widersprüchen belastet, die 1922 zur Sprengung der Partei

führten wegen der Uneinigkeit zwischen der Parteiführung und einer oppositionellen Gruppe, vor allem früheren Syndikalisten und dem linken Parteiflügel. Die beiden Gruppen vereinigten sich im Herbst 1923 wieder zu einer Partei und der Ernst Christiansen-Flügel, der die Partei seit ihrer Gründung geführt hatte, übernahm wieder die Führung der vereinigten Partei und behielt sie bis 1927. 1927 übernahm der linke Flügel die Führung der Partei, neuer Vorsitzender wurde Thøger Thøgersen. Die revolutionäre, kommunistische Zielsetzung der Partei wurde dadurch verdeutlicht und der Ton gegenüber der Sozialdemokratie wurde verschärft. Eine Gemeindewahl und eine Folketingswahl im Frühjahr 1929 zeigten Verluste für die DKP und die Folge davon war eine innere Krise in der Partei und eine zunehmende Kritik an der Thøgersen-Führung.

Die DKP Jan. 1930 - Nov. 1932. Januar 1930 wurde ein »Offener Brief« des EKKI an die Mitglieder der DKP veröffentlicht, der eine scharfe Kritik der Politik der Thøgersen-Führung und ihrer Ergebnisse enthielt. Kurz danach zog Thøgersen und die Mehrheit seiner Anhänger sich von allen führenden Posten der Partei zurück, und eine neue Führung aus recht unbekannten und unerfahrenen Personen wurde eingesetzt. Danach folgte eine Periode von ca. 1 1/2 Jahren, in der die Partei von einer ernsten Krise, Spaltung in den führenden Organen, Auseinandersetzungen und Fraktionskämpfen geprägt war. Die Auseinandersetzungen bestanden zwischen drei Gruppen in der Partei: der zurückgetretenen Thøgersen-Gruppe, der neuingesetzten Parteiführung und einer Gruppe um Aksel Larsen-Martin Nielsen. Formell drehten sich die Auseinandersetzungen um die Frage für oder gegen den »Offenen Brief« und dessen Inhalt, tatsächlich war es aber ein Kampf um die Macht über die Partei und ihre Organisation. Es scheint klar, dass die Aktivitäten der Aksel Larsen-Martin Nielsen-Gruppe darauf abzielten die derzeitige Führung zu kompromittieren, um selbst die führenden Posten der Partei zu übernehmen. Durch Organisierung einer umfassenden Arbeitslosenbewegung im Winter 1930/31 verstärkte die Aksel Larsen-Martin Nielsen-Gruppe ihre Position bedeutend. Die Parteiführung fühlte, dass ihre Position und die Parteieinheit bedroht wurde und versuchte durch einen Ausschluss der Aksel Larsen-Martin Nielsen-Gruppe die Partei hinter sich zu sammeln. Die Komintern griff darauf in die Parteiauseinandersetzungen zugunsten von Aksel Larsen und Martin Nielsen ein, und danach war der Machtkampf mit dem Sieg der Aksel Larsen-Martin Nielsen-Gruppe beendet, und viele ihrer Gegner von der Thøgersen-Gruppe wurden von allem Einfluss in der Partei verdrängt. Durch die tüchtige Arbeit von Aksel Larsen und Martin Nielsen in der Arbeitslosenbewegung hatte die Partei viele neue Anhänger gewonnen, was bei der Folketingswahl im Nov. 1932 deutlich wurde, bei der die DKP viele Stimmen und zwei Parlamentssitze gewann.

Dieser politische Durchbruch war im hohen Grad das Ergebnis der tüchtigen Agitations- und Organisationsarbeit von Aksel Larsen und Martin Nielsen bei den Arbeitslosen. In der späteren Literatur - vor allem den Parteigeschichten - ist die Bedeutung dieses Einsatzes allerdings überbewertet worden, während man die Bedeutung der Wirtschaftskrise und den daraus folgenden grossen sozialen Problemen unterschätzt hat. Die Möglichkeiten dieser Situation wurden allerdings von Aksel Larsen und Martin Nielsen tüchtig ausgenutzt, um der Partei und sich selber einen politischen Durchbruch zu verschaffen.